

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND

Kriminaalõiguse, kriminoloogia ja kognitiivse psühholoogia õppetool

Irmen Noormaa

JURIIDILISE ISIKU KRIMINAALVASTUTUS JA TÕENDAMISPROBLEEMID

Magistritöö

Juhendaja
Prof. Jaan Ginter

Tartu
2014

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	4
1. JURIIDILISE ISIKU KRIMINAALVASTUTUSE ALUSED.....	8
1.1. Juriidiline isik kriminaalvastutuse subjektina.....	8
1.1.1 Ajalooline areng maailmas	9
1.2. Juriidilise isiku kriminaalvastutus Eestis.....	12
1.2.1 Regulatsiooni areng	12
1.2.2 Vastutuse kohaldamise põhimõtted	15
1.2.3. Süü- ja õigusvõime	18
1.2.4 <i>Ne bis in idem</i>	21
1.3. Vastutuse subjektid.....	24
1.3.1. Juriidilise isiku organ	26
1.3.2. Juriidilise isiku organi liige	27
1.3.3. Juhtivtöötaja	28
1.3.4. Pädev esindaja	29
1.4. Tavatöötaja	31
1.5. Juriidilise isiku huvi	34
1.6. Vastutusest vabanemine	36
2. JURIIDILISE ISIKU KRIMINAALVASTUTUSE REGULATSIOONI VASTAVUS RAHVUSVAHELISELE ÕIGUSELE.....	38
2.1. Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon.....	38
2.2. Ühinenud Rahvaste Organisatsioon	41
2.3. Euroopa Nõukogu.....	44
2.4. Euroopa Liit.....	48
2.5. Rahapesuvastane töökond.....	50

3. JURIIDILISE ISIKU REGULATSIOONI KITSASKOHAD	52
3.1. Juriidilise isiku suhtes kohaldatav karistus.....	52
3.2. Juriidilise isiku vastutus menetlussubjekti jagunemisel	57
3.3. Järelevalvekohustus	59
3.4. Teo toime pannud füüsilise isiku tuvastamine	61
3.5. Teo toimepanijad	62
KOKKUVÕTE	65
SUMMARY	69
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	73
Kasutatud kirjandus	73
Kasutatud kohtupraktika.....	78
Kasutatud õigusaktid	80

Sissejuhatus

Juriidiline isik on seaduse alusel loodud konstruktsioon inimeste ühendusest, kes tegutsevad juriidilise isiku nime all ühise eesmärgi nimel. Juriidilist isikut ise pole füüsilisel kujul olemas, vaid talle annavad käe, hinge ning mõtte just füüsilised isikud, kellel on võimalus otsustada juriidilise isiku nimel tehtavate valikute üle. Juriidilist isiku olemasolu fakt kõrgub kujuteldavana omavahel ühinenud füüsiliste isikute kohal, olles üksnes fikseeritud asjakohases dokumentatsioonis.

Kui füüsilised isikud sooritavad juriidilise isiku konstruktsiooni ära kasutades erinevaid süütegusid, tõusetub küsimus selle kohta, keda saab ja tuleb konkreetse teo eest vastutusele võtta. Juriidiliste isikute kriminaalvastutusele võtmine on teema, mille üle on nii Euroopas kui väljaspool Euroopat vaieldud väga palju. Vaidlusttekitavaks on asjaolu, et juriidiliste isikute vastutusele võtmise korral on tegemist eemaldumisega põhimõttest, et karistusõigus on suunatud üksnes füüsiliste isikute karistamisele õigusrikkumiste eest. Füüsiliste isikute karistamisele lisaks juriidilise isiku kui konstruktsiooni karistamine nõuab selgepiirilisi kriteeriume, millede sätestamise osas on palju eriarvamusi ning erinevaid lahenduskäike.

Juriidiliste isikute vastutusele võtmise teema vastuolulisust tõendab kahtlemata asjaolu, et maailmamastaabis on riigid juriidiliste isikute osas lahknunud peamiselt kolmeks grupiks. Leidub riike, kus juriidiliste isikute vastutusele võtmine süütegude eest pole üldse võimalik. Teiseks leidub riike, kelle õiguse kohaselt on juriidilisi isikuid võimalik süütegude eest karistada haldus- või väärteomenetluse korras. Kolmandaks on riigid, kelle nägemuse kohaselt on võimalik ja vajalik juriidiliste isikute suhtes kohaldada kriminaalvastutust.

Äsjamainitud liigituse kohaselt kuulub Eestis juriidiliste isikute vastutusele võtmine toimepandud süütegude eest viimasesse gruppi. Kui 20. sajandi lõpus alustati Eesti kriminaalõiguse reformiga, sooviti karistusseadustiku üldosa eelnõu väljatöötamisel Eesti õigussüsteemi viia järjest rohkem lähemale Euroopale, arvestades seejuures Eesti kriminaalõiguse vajadusi.¹ Karistusseadustiku väljatöötamisel võeti aluseks Saksamaa ja

---

¹ J. Sootak. Kuriteomõiste ja õigusriiklik kriminaalõigus. Kolme-elementilisest kuriteomõistest karistusseadustiku üldosa eelnõus. – Juridica I, 1998, lk 23 – 24.

Prantsusmaa kriminaalõigus, millel oli omavahel palju sarnast ning mis olid uusimad kriminaalõigust reguleerivad kodifikatsioonid.²

Tänaseks on juriidilise isiku kriminaalvastutusele võtmine Eesti õigussüsteemis olnud võimalik ligi 12 aastat. Tegemist on perioodiga, mille jooksul on regulatsioonil olnud piisavat aega juurduda ning kinnistuda inimeste õigusteadvuses. Käesoleva töö autori hinnangul on ajaperioodi arvesse võttes võimalik leida Eesti riigi seisukoht juriidilise isiku süütegude eest vastutusele võtmise arutelus.

Käesoleva töö eesmärk on anda hinnang Eesti õigussüsteemis ligi 12 aastat kujunenud juriidiliste isikute kriminaalvastutuse süsteemile ning analüüsida võimalikke tulevikuperspektiive kõnealuse regulatsiooni edasise arengu osas. Kõrvuti Eesti regulatsiooniga on läbivalt võrdlusmaterjalina toodud teistes riikides kasutatavaid regulatsioone. Töö käigus hinnangu andmine on käesoleva töö raames jaotatud üldjoones kaheks, millest esimene pool sisaldab hinnangut regulatsiooni senisele ülesehitusele ning toimimisele ning teine pool analüüsib peamisi regulatsioonis sisalduvaid nõrku kohti.

Töö kirjutamise eesmärgi saavutamiseks on autor püstitanud alljärgnevad uurimisülesanded:

- avada juriidilise isiku kriminaalvastutuse areng maailmas läbi ajalooprisma, et mõista regulatsioonile iseloomulike omaduste kujunemist ning otstarbekust;
- hinnata Eestis kehtiva regulatsiooni arengut läbi kohtupraktika ning õiguskirjanduse;
- hinnata Eesti regulatsiooni vastavust rahvusvahelisele õigusele;
- tuua välja tulevikus ees ootavad muudatused;
- käsitleda võimalikke seaduslünki ning tõlgendamisprobleeme ja teha ettepanekuid regulatsiooni täiendamiseks.

Eesmärgi saavutamiseks on töö jagatud kolme suuremasse peatükki, liikudes üldisest konkreetsemaks. Käesoleva töö autor leiab, et just taoline struktuur on parim analüüsi teostamiseks.

---

² Samas.

Esimene peatükk uurib juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooni kujunemist alates antiikajast kuni tänapäevani, seejuures keskendudes esmalt laiemalt maailmamastaabile ning seejärel kujunemisloole Eesti seadusandluses. Ilma ajaloolist aspekti arvestamata on keeruline mõista regulatsiooni suhtes kujunenud vastuolusid. Samuti käsitletakse esimeses peatükis Eestis kujunenud juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooni põhimõtteid ning reeglistikku kriminaalvastutuse kohaldamisel juriidiliste isikute suhtes, keskendudes sellega kohtupraktika analüüsile vastavas valdkonnas.

Teine peatükk käsitleb Eesti regulatsiooni vastavust rahvusvahelistele nõuetele – erinevate rahvusvaheliste ühenduste poolt ettenähtud kriteeriumeid juriidiliste isikute vastutusele võtmiseks ning nende täitmiseks sisseviidud muudatusi siseriiklikus õiguses ning homses Eestis eesootavaid võimalikke muudatusi.

Kolmas peatükk keskendub juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooniga seonduvatele murekohtadele. Käsitletakse nii kohtupraktikas kui ka õiguskirjanduses esinenud kitsaskohti ning käsitletakse võimalikke seadusandlikke ja kohtupraktika meetmeid probleemide edasiseks ennetamiseks ning kõrvaldamiseks.

Regulatsiooni toimimise kohta hinnangu andmiseks toetub käesolev töö eelkõige kohtupraktikale, seejuures eriti Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikale ning kolleegiumi esitatud seisukohtadele. Samas olgu siinkohal lisatud, et kuigi käesoleva töö keskmes on just juriidilise isiku kriminaalvastutusega seotud temaatika, on läbivalt kasutatud ka väärteomenetluses kujunenud praktikat, sest karistusõigusest tulenevad üldsätted juriidilise isiku vastutuse kujunemisel toimepandud süüteo eest on ühesed kriminaal- ning väärteomenetluses, mistõttu on ühes menetluses esitatud tõlgendus kasutatav ka teises menetluses.

Lisaks kohtupraktikale on võrdväärne panus Eesti õiguspraktikute poolt kirjapandud tõlgendustel ning arvamustel. Maailmas levinud seisukohtade esitamisel on kasutatud riikide seadusandlust, viiteid kohtupraktikale ning kirjapandud analüüse. Rahvusvahelise õigusele vastavuse analüüsis kasutatakse rahvusvaheliste organisatsioonide poolt välja antud juhiseid ning õigusakte ning Eesti seadusandja põhjendusi riigisisest kehtestatud regulatsiooni kehtestamisel kasutatud lähtepunktidest.

Käesoleva töö autor loodab töö kirjutamisega panustada juriidilise isiku kriminaalvastutuse temaatika arutellu ning anda seadusandjale võimalikke lähtekohti regulatsiooni parandamise, täiendamise ning edasiarendamise teel.

1. Juriidilise isiku kriminaalvastutuse alused

1.1. Juriidiline isik kriminaalvastutuse subjektina

Õigusnormide eesmärgiks on valdavalt füüsilistele isikutele õiguste ja kohustuste loomine ning nende vastutusele võtmine õigusvastaste tegude eest. Inimeste ühenduste suhtes rakendatavad vastutusele võtmise reeglistik on tahes-tahmata jäänud tahaplaanile juba tulenevalt lihtsast asjaolust, et füüsilisi isikuid ja nendega seotud õigussuhteid on kordades rohkem kui juriidilisi isikuid ning nendega võimalikke õiguslikke olukordi. Arvulisest erinevusest hoolimata on seadusandjal lisaks keeruline otsustada juriidilise isiku poolt toimepandud teo *mens rea* üle.³ Peamise vastuargumendina ongi leitud, et juriidilisel isikul puudub *mens rea*, mistõttu ei saa teda kuriteo eest süüdi tunnistada.⁴ Arvestades, et juriidiline isik koosneb füüsilistest isikutest, kes juriidilise isiku nimel kuritegusid toime panevad ning keda on nende tegude eest juba võimalik karistada, on küsitav eraldi juriidilise isiku vastutuse kaasamine.

Juriidilise isiku kui ühe kriminaalvastutuse subjekti tunnustamise võimalikkuse kasvu algus pärineb II maailmasõja järgsest ajast, mil hoogustus juriidiliste isikute kaasalöömine majandustehingutes ning sellest tulenev vajadus karistada juriidilist isikut tsiviilõigusliku kahju hüvitamisele lisaks ka kriminaalkaristusega.⁵ Tänapäevani aga pole riigid maailmas ega Euroopaski juriidilise isiku kriminaalvastutuse vallas üksmeelel. Kuigi juriidilise isiku osalemine tsiviilkäibes ei tekita kelleski küsimust, siis juriidilise isiku kontseptsiooni keerukusest tulenevalt lahknevad arvamused kriminaalõiguses valdavalt kaheks – ühel pool on riigid, kus on aktiivselt juriidilise isiku kriminaalvastutus täielikult omaks võetud ning teisel pool on riigid, kus ei ole juriidiliste isikute kriminaalvastutusele võtmist võimalikuks peetud või on tehtud seda mõningate mööndustega.

---

³ G. O. W. Mueller. *Mens Rea and the Corporation. A study of the model Penal Code position on Corporate Criminal Liability.* University of Pittsburgh Law Review. Vol 19 (1957 – 1958), p. 21.

⁴ Samas, p. 22.

⁵ E. Elkind, J. Sootak. Juriidilise isiku vastutus: uued arengusuunad Eesti kohtupraktikas. – *Juridica X*, 2005, lk 671.

1.1.1 Ajalooline areng maailmas

Esimesi märkeid juriidilise isiku vastutuse võimalikkusest võib leida juba Antiik-Roomast. Isikutel oli õigus eelkõige kaubanduslikel, heategevuslikel ning religioossetel eesmärkidel koonduda fiktiivsetesse ühendustesse, mida kutsuti kas *universitates personarum* või *universitates bonorum*⁶. Tunnustati inimeste ühenduste õigust omada vara ning oma liikmetest eraldiseisvaid õiguseid ning kohustusi.⁷ Kuigi tulenevalt valitsevast riigivõimust puudus inimeste ühendustel vajalikul määral iseseisvus ning iseotsustusvõime, leitakse siiski, et ühendused võisid toime panna ka kuritegusid ning sellest tulenevalt eksisteerisid vastavad sanktsioonid inimeste ühenduste poolt toimepandud kuritegude suhtes.⁸

Antiik-Rooma nägemus inimeste ühenduste kriminaalvastutuse olemasolust jätkus 12. – 14. sajandil, kui juriidilisi isikuid karistati olukordades, kus juriidilise isiku liikmed tegutsesid kuriteo toimepanemisel kollektiivselt.⁹ Samas kuulutas Paavst Innocent IV välja, et *societas delinquere non potest* – ainult füüsilisi isikuid, kellel on hing ja tahe, saab karistada Jumala ja valitseja poolt. Paavst leidis, et juriidilised isikud on kehatud ja hingetud fiktsioonid, kellel puudub vaba tahe ning kes ei ole kiriku liikmed, mistõttu ei ole nende karistamine kuritegude toimepanemise eest võimalik.¹⁰

14. sajandil kujunema hakanud doktriin juriidilise isiku tahtest ning tsiviilvastutuse kõrval ka kriminaalvastutuse võimalikkusest oli valitsevaks õpetuseks Euroopas kuni 18. sajandi lõpuni. Prantsusmaal tunnustati juriidilise isiku kriminaalvastutust alates 1579. aastal vastu võetud *Ordonnance de Blois*'ist, mida aga kardinaalselt muudeti riigivõimu poolt pärast Prantsuse Revolutsiooni. Võimule saanud uus valitus pidas juriidilisi isikuid uue süsteemi

---

⁶ B. F. Deutch. Ancient Roman Law and Modern Canon Law. The Jurist, Vol 28, Issue 4 (1968), p. 462.

⁷ *Si quid universitati debetur, singulis non debetur; nec quod debet universitas, singuli debent.* – Dig 3.4.7.1.

⁸ Deutch (viide 6).

⁹ M. Catargiu. The Origins of Criminal Liability of Legal Persons – A Comparative Perspective. International Journal of Juridical Sciences, No. 3 (2013), pp. 26 – 27. – Available: <http://univagora.ro/jour/index.php/aijs/article/viewFile/695/145> (04.04.2014).

¹⁰ Samas.

püsimajäämise jaoks suureks ohuks, mistõttu lõpetati kõikide juriidiliste isikute tegevus ning nende varad ja tulud arvestati riigieelarvesse.¹¹

Prantsusmaal toimunud muudatuste tagajärjel hakkas ka mujal maailmas juriidiliste isikute osakaal ja mõjuvõim langema. Hoogustus arutelu juriidilise isiku kriminaalvastutuse võimalikkuse ja otstarbekuse üle. Ühel pool kaalukaussi olid Paavst Innocentus IV poolt esitatud teesi taaselustajad ja juriidilise isiku fiktiivsuse toetajad eesotsas F. C. Savigny'ga¹², teisel pool O. Gierke, kelle õpetuse kohaselt oli juriidilise isiku tegevus justkui tema liikmete kooskõlastatud ühine tahteavaldus, tal on omad eesmärgid ning ta tegutseb edasi hoolimata muutustest tema liikmeskonnas.¹³

Juriidilise isiku vastutuse võimalikkuse osas üksmeelt saavutamata hakkas aga juriidiliste isikute osakaal, mõjuvõim ning sellest tulenevad konfliktsituatsioonid juriidiliste isikutega seoses maailmas taas tõusma, mistõttu soovitas Euroopa Komisjon oma liikmesriikidel kaaluda võimalusi juriidiliste isikute kriminaalvastutusele võtmiseks. Prantsusmaal alustati *Code Penal*'i kaasajastamisega, tulemuseks 1994. aastal jõustunud regulatsioon, mille kohaselt vastutasid juriidilised isikud tema nimel tegutsevate organite või esindajate poolt toimepandud süütegude eest. *Code Penal*'i art 121-2 kohaselt vastutab juriidilise isik karistusõiguslikult kas täideviijana või osavõtjana lõpuleviidud või katse staadiumisse jäänud süüteo toimepanemise eest, kui tegu on toime pandud juriidilise isiku organi või esindaja poolt juriidilise isiku kasuks või tema nimel.¹⁴ Prantsusmaal välja töötatud regulatsioon sai eeskujuks mitmetele Euroopa riikidele juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooni väljatöötamisel.¹⁵

---

¹¹ Samas.

¹² F. C. Savigny õpetus fiktsiooniteooriast sisaldub tema teoses *System des heutigen Römischen Rechts*. Berlin, 1840.

¹³ S. A. Schane. The Corporation is a person: The language of a legal fiction. *Tulane Law Review*, Volume 61, Issue 3 (1986 – 1987), p. 566 – 567.

¹⁴ J. Pradel. Juriidilise isiku vastutus. Tähelepanekuid Euroopa riikide seadusandluse kohta. – *Juridica VIII*, 1999, lk 370.

¹⁵ Samas, lk 373. Näiteks Soomes *Rikoslaki* (1995), Belgia (1999) *Code Penal*.

Täielikuks vastandiks Prantsusmaale on Saksamaa, kus keeldutakse juriidiliste isikute kriminaalvastutuse võimalikkust tunnistamast.¹⁶ Saksamaal leitakse, et juriidilise isiku kriminaalvastutusele võtmine on vastuolus karistusõiguses kehtiva põhimõttega, et karistus peab olema suunatud teo tegeliku toimepanija vastu, karistuste süsteem ei ole kohaldatav organisatsiooniliste süüdistatavate suhtes ning et juriidilisel isikul puudub n-ö mõistus, mistõttu pole juriidilise isiku süüküsimus üldse võimalikki.¹⁷ Juriidiliste isikute vastutusele võtmine on Saksamaal reguleeritud üldklauslina.¹⁸ Samas on Saksamaa kohtud määranud juriidilistele isikutele nende kriminaalse tegevuse eest karistuseks suuri rahatrahve. Lisaks sellele, et rahatrahvid mõjuvad märkimisväärselt ettevõtte mainele, peetakse Saksamaal väärteloõiguse alusel määratud rahatrahvi vähemalt sama efektiivseks kui olukorras, kui juriidilisel isikul tuleks vastutada karistusõiguse alusel kuivõrd ka karistusõiguses on juriidilise isiku peamiseks karistusliigiks rahatrahv.¹⁹

Societas delinquere non potest'i tunnustas varasemalt ka Itaalia, kus juriidilised isikud vastutasid kaudselt füüsiliste isikute tegude eest, kuid Itaalia karistusõiguse kohaselt ei olnud võimalik neid kuriteo toimepanemise eest süüdi mõista.²⁰

Common Law riikides kehtestatud juriidilise isiku kriminaalvastutuse reeglistikus puuduvad. Antiik – Rooma mõjutused. Inglismaal sõltus inimeste ühenduste tegevus kuningavõimust, mis selgitab ajalooliselt juriidiliste isikute ja nende suhtes kehtiva regulatsiooni väikest osatähtsust. Regulatsioon kujunes välja tulenevalt 1944. ja 1972. aastal toimunud kohtuvaidlustest, millest arenes välja „identifikatsiooniteooria“.²¹ Inglismaa Parlamendi Lordide Koda on tõdenud, et juriidiliste isikute eestvedajad (direktorid, juhatajad jne) on

---

¹⁶ C. Change. Corporate Liability in Europe. Clifford Chance LLP January 2012, p. 1. – Available: http://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/PDFs/Corporate_Liability_in_Europe.pdf (05.04.2014).

¹⁷ H. L. Leigh. The Criminal liability of corporations and other groups: a comparative view. Michigan Law Review, Vol 80, No 7. jun 1982, p. 1509.

¹⁸ Elkind, Sootak (viide 5), lk 673.

¹⁹ Change (viide 16).

²⁰ EK 15.05.2012, C-79/11, *Giovanardi and Others*, kohtujurist E. Sharpston ettepanek, p 10.

²¹ R v ICR Haulage Ltd (1944) and Tesco v Natrass (1972). – C. Wells. Corporations and Criminal Responsibility. Second Edition. Oxford University Press: 2005, pp. 93 – 105.

juriidilise isiku intelligentsuse ja tahte näitajaks ning kujundajaks.²² Inglismaa pretsedendiõigusest mõjutatuna hakkas tegutsema ka Ameerika Ühendriikide kohtuvõim juriidiliste isikutega seotud kohtuvaidlustes.²³

Tendents maailmas liigub juriidilise isiku kriminaalvastutuse võimalikkuse suurendamise poole. Nimelt on mitmed jurisdiktsioonid, kus varasemalt juriidilise isiku kriminaalvastutus reguleeritud polnud, selle oma õiguskorda sisse toonud. Prantsusmaa *Code Penal*'ile järgnesid 1999. aastal Belgia, 2001. aastal Itaalia, 2003. aastal Poola ning Hispaania 2010. aastal.²⁴ Värskeimaks näiteks on Tšehhi Vabariik, kus juriidilise isiku kriminaalvastutus kehtib alates 01. jaanuarist 2012.²⁵ Lisaks kõnealuse vastutuse omaksvõtmisele reformivad mitmed riigid vastutuse regulatsiooni, eesmärgiks juriidiliste isikute vastutuselevõtmise korra lihtsustamine ning laiendamine tulenevalt rahvusvahelisest kriteeriumitest, mida käesolevas töös kajastatakse 2. peatükis. Tänapäevaks pole juriidilise isiku kriminaalvastutust reguleerinud Brasiilia, Bulgaaria, Kreeka, Ungari, Mehhiko, Rootsi ja Ukraina.

1.2. Juriidilise isiku kriminaalvastutus Eestis

1.2.1 Regulatsiooni areng

Eestis on juriidilise isiku kriminaalvastutust võimalik alates 01.09.2002 jõustunud karistusseadustikust (edaspidi: KarS)²⁶. Eksperdisilmade kohaselt oli tegemist kiiduväärt muudatusega, pidades võimatuks edaspidi eirata olukorda, kus süütegusid ei pane toime mitte füüsilised isikud kui traditsioonilised õiguserikkujad, vaid juriidilised isikud.²⁷ Eelnevalt kehtinud kriminaalkodeks juriidilise isiku kriminaalvastutust ette ei näinud, vaid kuriteo

---

²² Wells (viide 21).

²³ Pradel (viide 14), lk 370.

²⁴ Change (viide 16), p. 2.

²⁵ 1.01.2012 jõustus Tšehhis Act No. 418/2011 Coll., Corporate Criminal Liability Act. – Available: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=75794&fulltext=&nr=418~2F2011&part=&name=&rpp=50#local-content> (04.05.2014).

²⁶ Karistusseadustik. RT I 2001, 61, 364.

²⁷ A. v Kalmthout. Ekspertarvamus Eesti karistusseadustiku üldosa seaduse eelnõu kohta. – *Juridica III*, 1998, lk 129.

subjektiks olidki üksnes füüsilised isikud.²⁸ Küll aga oli juhul, mil füüsiline isik tegutses juriidilise isiku huvides, võimalik üheaegselt kohaldada füüsilise isiku kriminaalvastutust ning juriidilise isiku haldusvastutust.²⁹

01.09.2002 jõustunud karistusseadustiku kohaselt oli juriidilise isiku kriminaalvastutus võimalik nende seaduses sätestatud tegude eest, mis on toime pandud juriidilise isiku organi või juhtivtöötaja poolt juriidilise isiku huvides. Regulatsioon lähtus Ameerika Ühendriikides ning Ühendkuningriigis kasutatavast identifitseerimise teooriast, mille kohaselt on juriidilisele isikule võimalik omistada tema juhtivtöötaja või seadusliku esindaja tegevust kui juhtivat mõistust, kuid mitte kätt.³⁰ Pärast KarS-i jõustumist oli juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooni edasiarendamisel suur roll kohtutel ning sel ajal jõustunud kohtulahenditest on pärit enamik nimetatud regulatsiooni aluspõhimõtetest.³¹

Arvestades, et Saksamaa karistusõigus juriidilise isiku kriminaalvastutust ette ei näinud, valis Eesti siinkohal oma eeskujuks Prantsusmaa *Code Penal*'i.³²

OECD kandidaatriigina tuli Eestil tagada oma seadusandluse vastavus Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni (edaspidi: OECD) 21. novembril 1997 vastu võetud rahvusvahelises äritehingutes välisriigi ametiisikule altkäemaksu andmise vastu võitlemise konventsiooniga.³³ Tulenevalt OECD poolt esitatud hindamisaruannetest Eesti õiguse

---

²⁸ I. Rebane (koost). Eesti NSV kriminaalkodeks. Kommenteeritud väljaanne. I. Tallinn: Eesti Raamat 1980, § 7 komm. 5c.

²⁹ RKHKm 3-3-1-25-00.

³⁰ M. Donaldson, R. Watters. 'Corporate Culture' as a basis for the Criminal Liability of Corporations. Prepared by Allens Arthur Robinson for the United Nations Special Representative of the Secretary-General on Human Rights and Business. February 2008, p. 1. – Available: <http://198.170.85.29/Allens-Arthur-Robinson-Corporate-Culture-paper-for-Ruggie-Feb-2008.pdf> (23.02.2014).

³¹ Elkind, Sootak (viide 5), lk 681.

³² Karistusseadustiku eelnõu 119 SE I seletuskiri. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=991610003 (23.03.2014).

³³ Rahvusvahelises äritehingutes välisriigi ametiisikutele altkäemaksu andmise vastu võitlemise konventsioon. – Kättesaadav arvutivõrgus:

vastavusest eelnimetatud konventsioonile tuli kohandada ka juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooni, kuivõrd esialgses regulatsioonis oli Eestis välistatud näiteks juriidilise isiku vastutus juhul, kui teo paneb toime näiteks lihttöötaja.³⁴

Hindamisaruannetest lähtuvalt töötati välja karistusseadustiku muudatused, mis jõustusid 28.07.2008.³⁵ Muudatusega laiendati isikute ringi, kelle poolt toime pandud süütegude korral on võimalik juriidilist isikut kriminaalvastutusele võtta. 28.07.2008 jõustunud juriidilise isiku kriminaalvastutusele võtmise üldregulatsiooni pole tänaseni³⁶ muudetud. KarS § 14 lg 1 kohaselt on juriidilise isiku kriminaalvastutus võimalik lisaks varasemalt juriidilise isiku organi ning juhtivöötaja poolt toime pandud süüteo korral ka juriidilise isiku organi liikme ning pädeva esindaja poolt juriidilise isiku huvides toime pandud teo eest.

2011. aastal alustati Justiitsministeeriumis karistusõiguse revisjoniga, mille eesmärgiks oli vähendada ülekriminaliseeritust Eesti karistusõiguses, korrastada karistusõiguse süsteemi ning täpsustada olemasolevate karistatavate tegude koosseisude kirjeldusi.³⁷ Aastaid kestnud revisjoni tulemusena algatati 09.12.2013 Riigikogus menetlus karistusseadustiku ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse vastuvõtmiseks.³⁸ Käesoleva töö kirjutamise ajal on seaduseelnõu 554 SE raames Vabariigi Valitsusele esitatud mitmeid muudatusettepanekuid ning arutelud eelnõu vastuvõtmise osas toimuvad komisjonis. Seaduseelnõu kohaselt jõustuvad muudatused 1. jaanuaril 2015. Kuigi 554 SE kohaselt ei tehta põhimõttelisi muudatusi KarS-i üldsätetes, sisaldab eelnõu mitmeid muudatusi juriidilise isiku regulatsioonis – juriidilise isiku kriminaalvastutus nähakse ette senisest rohkemate

---

<http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=6450/OECD+konventsioon+eesti++keeles.pdf>
(22.03.2014).

³⁴ Karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 239 SE III. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=280047&u=20140311110253>
(11.03.2014).

³⁵ Karistusseadustik. – RT I 2008, 33, 200.

³⁶ Autori märkus: siin ja edaspidi on käesoleva hetke all mõeldud aega kevad 2014.

³⁷ Rohkem infot arvutivõrgus www.just.ee/revisjon (13.04.2014).

³⁸ Karistusseadustiku ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse 554 SE seletuskiri, lk 8. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&> (03.03.2014).

süüteoosseisude puhul, samuti välistatakse edaspidi sundlõpetamine kui juriidilise isiku suhtes kohaldatava karistusliigina.³⁹

1.2.2 Vastutuse kohaldamise põhimõtted

KarS §-st 14 tulenevalt on juriidilise isiku vastutuse tekkimise alused ja tingimused samasugused nii kuritegude kui ka väärtegude korral.⁴⁰ Juriidilise isiku vastutuse eeldusteks on KarS § 14 lg-st 1 tulenevalt kolme alljärgneva kohustusliku asjaolu esinemine:

- 1) süüteoosseisus on sätestatud konkreetne alus juriidilise isiku vastusele võtmise kohta;
- 2) süüteoosseisule vastav tegu on toime pandud kas juriidilise isiku organi, organi liikme, juhtivtöötaja või pädeva esindaja poolt;
- 3) tegu peab olema toime pandud juriidilise isiku huvides.

Eesti karistusõigus toetab arvamust, et juriidilise isiku näol on tegemist fiktsiooniga.⁴¹ Fiktiivsuse tõttu lähtutakse süüteoosseisude sätestamisel *Code Penal*'i eeskujul spetsiaalsuspõhimõttest – lähtuvalt süütegude olemusest pole juriidilist isikut võimalik vastutusele võtta mitte kõigi süütegude eest, vaid üksnes selliste süütegude eest, mille suhtes ollakse veendumusel, et juriidilisel isikul on oma fiktiivsest iseloomust tulenevalt siiski võimalik konkreetset süütegu toime panna.⁴² Näiteks ei ole võimalik juriidilist isikut karistada KarS § 116 lapse tapmise eest või KarS § 128 raseduse katkestamise lubamise eest. Juriidiliste isikute vastutusele võtmisel kehtivad juriidiliste isikute suhtes kõik KarS-i üldosas sisalduvad üldsätted samamoodi nagu füüsilistele isikutele, millest tulenevalt on juriidilisi

---

³⁹ Samas, lk 42.

⁴⁰ Kuigi KarS § 14 lg 1 sisaldab terminit „tegu“, mitte süütegu, mille alla kuuluvad KarS § 3 lg 2 kohaselt nii kuriteod kui väärteod, tuleb arvestada, et seadusandja on juriidiliste isikute karistatavuse aluseks võtnud spetsiaalsuspõhimõtte. Sellisel juhul on juriidilise isiku teo karistatavus seaduse konkreetsetes paragrahvis ka ette nähtud. – Vt lähemalt J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. trükk. Tallinn: Juura, 2009, lk 77.

⁴¹ Juriidilist isikut kui õiguslikku fiktsiooni on Riigikohtu kriminaalkolleegium kinnitanud näiteks oma hiljutises, 24.03.2014 otsuses nr 3-1-1-15-14.

⁴² Elkind, Sootak (viide 5), lk 673.

isikuid võimalik karistada ka tegevusetuse (KarS § 13) või süüteokitse (KarS § 25) toimepanemise eest.⁴³

Väidetavalt puudub süsteem, mille alusel otsustatakse seaduse tasandil juriidilise isiku kriminaalvastutusele võtmise võimalikkus.⁴⁴ Õiguskirjanduses esitatud ettepaneku kohaselt tuleks lähtuda sellest, kas teo toimepanemisel on võimalik hinnata teo toimepanemist juriidilise isiku huvides, kuivõrd kõigi KarS-is sätestatud süütegude puhul on juriidilise isiku juhtivtöötaja kui füüsilise isiku kriminaalvastutus niigi võimalik.⁴⁵ Tänapäevaks pole juriidilise isiku huvikriteeriumil vastutusealuste väljatöötamisel enam senist kaalu tulenevalt rahvusvaheliselt tasandilt tulenevate nõuetega. On tõenäoline, et rahvusvahelisel tasandil hakatakse senisest enam keskenduma süütegude reguleerimisse, millest tulenevalt pikeneb ka süütegude nimekiri, mille toimepanemist juriidilise isiku poolt peetakse rahvusvahelisel tasandil võimalikuks.⁴⁶ Rahvusvahelise õiguse huvi kasvu süütegude kriminaliseerimise osas kinnitab näiteks laste seksuaalse väärkohtlemise vastane direktiiv⁴⁷, mille artikkel 12 kohaselt tuleb juriidilise isiku vastutus ette näha kõigi direktiiviga hõlmatud süütegude puhul. Direktiivist lähtudes on KarS-i 23.12.2013 jõustunud regulatsiooni § 141 lg-st 3 tulenevalt juriidilise isiku karistamine võimalik näiteks vägistamise eest. Samas on nenditud, et laste seksuaalse väärkohtlemise vastasest direktiivist tulenenud KarS-i muudatuste toimepanemine juriidiliste isikute poolt on küll ebatõenäoline, kuid siiski teoreetiliselt võimalik.⁴⁸ Juriidilised isikud ei saa seaduseelnõu seletuskirja kohaselt toime panna ainult selliseid süütegusid, mille toimepanemiseks on nõutav teatud erisubjekti olemasolu – näiteks nagu juba eelnevalt viidatud KarS § 116 lapse tapmine ema poolt.⁴⁹ Esitatud seisukohast lähtuvalt on karistusõiguse revisjoni käigus valminud seaduseelnõu muudatustega ette nähtud ka juriidiliste isiku vastutus näiteks tapmise, ähvardamise ja ohtu asetamise eest.

---

⁴³ Sootak, Pikamäe (viide 40), lk 77.

⁴⁴ Elkind, Sootak (viide 5), lk 673.

⁴⁵ Samas.

⁴⁶ Viide 38, lk 42.

⁴⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13.12.2011 direktiiv 2011/92/EL, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK. – ELT L 335, lk 1 – 14, 17.12.2011.

⁴⁸ Viide 38, lk 5.

⁴⁹ Samas.

Juriidilisele isikule süüksarvatavate süüteo koosseisude arvu suurenemisel on märgata seadusandja poolset eemaldumist senini regulatsioonisiselt kehtinud spetsiaalsuspõhimõttest, kuigi seaduseelnõu 554 SE seletuskirja kohaselt peaks spetsiaalsuspõhimõtte endiselt kehtima jääma.⁵⁰ Kuivõrd on märgata tendentsi selle suunas, et juriidilised isikud võivad vastutada enamike süütegude toimepanemise eest, on toimumas spetsiaalsuspõhimõttest võõrandumine. Spetsiaalsuspõhimõttest võõrandumisel tundub suund olevat *Common Law* riikide õigussüsteemile omase universaalsuspõhimõtte poole, mille kohaselt on juriidilise isiku vastutus võimalik kõikide süütegude korral.⁵¹

Seadusandja on juriidilise isiku vastutuse võimalikkuse korral seadusetekstis kasutanud väljendit „sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik“ ning paigutanud selle vastavat tegu reguleeriva paragrahvi eraldi (reeglina viimasesse) lõikesse. Eristades, kas konkreetse teo eest on juriidilise isiku vastutus võimalik või mitte, on seadusandja lähtunud teo olemusest – kas tegu on võimalik toime panna üksnes füüsilise isiku poolt või mitte.⁵² Karistusseadustiku pinnalt saab üldistada, et seniselt on seadusandja juriidilise isiku kriminaalvastutuse kohaldamist pidanud võimalikuks neljas valdkonnas: autoriõigustega seotud süüteod, keskkonnaga seotud süüteod, riigivastased süüteod ning süüteod, mis on seotud erinevate kriteeriumite mittenouetekohase täitmisega (näiteks maksuõiguse vastased süüteod).

Siinkohal on raske prognoosida, kas juriidiliste isikute suhtes esitatavate süüdistuste maht muudatuste jõustumise järgselt kasvab või mitte. Nagu eelnevalt mainitud, on lisandunud muudatuste esinemise tõenäosus praktikas äärmiselt väike. Juriidiliste isikute sisese ülesehituse, tööülesannete ja vastutuse alade jagunemise ning reaalse teo toimepanija tuvastamine võib nendest tulenevalt osutada üpris raskeks. Keeruliseks osutub kindlasti ka toimepandud süütegude osas juriidilise isiku huvi tõendamine. Kui juriidilise isiku huvides

---

⁵⁰ Samas.

⁵¹ Donaldson, Watters (viide 30), p. 74 – 75.

⁵² Sootak, Pikamäe (viide 40), lk 77.

toimepandud vägistamise kohta on maailmapraktika olematu, siis juriidilise isik poolt toime pandud tapmise osas on palju kohtuvaidlusi toimunud Inglismaal.⁵³

Kui juriidilise isiku suhtes peetakse võimalikuks järjest rohkemat arvu süütegusid, mida varasemalt on peetud üksnes füüsilise isiku pärusmaaks, kaldutakse järjest enam eemale ka senini valitsenud arvamusest, et juriidilise isiku näol on tegemist fiktsiooniga. Teadvustades juriidiliste isikute senisest suuremat ning aina kasvavat mõjuvõimu, võib märgata tendentsi selle poole, et karistusõigus hakkab eemalduma selle n-ö isikukesksusest, mida karistusõigus on läbi ajaloo teadupoolest põhiliselt olnud. Mõningate nüansiliste erinevustega tunnistatakse füüsiliste isikute kõrval võrdselt ka juriidilisi isikuid, kelle kehatu olek mängib õiguste ja kohustuste tekkimisel aina väiksemat rolli.

Juriidiliste isikute kriminaalvastutust ei kohaldata KarS § 14 lg 3 kohaselt riigi, kohaliku omavalitsuse ja avalik – õigusliku juriidilise isiku suhtes. Karistusõiguse revisjoni käigus planeeritakse „kohalik omavalitsus“ asendada „kohaliku omavalitsuse üksusega“, sest kohaliku omavalituse õiguse teostamisel on subjektideks üksustena linn ning vald.⁵⁴ Avaliku halduse kandjate vastutuse välistamine KarS § 14 lg-s 3 tuleneb juriidilise isiku derivatiivse vastutuse põhimõttest, mis aga ei välista seda, et võimalik poleks avaliku halduse kandjate tegevust suunavate füüsiliste isikute vastutus.⁵⁵ Riik on ise karistusfunktsiooni kandja, mistõttu tekiks tema karistamise võimalikkuse korral ebareaalne olukord, kus süüdistatav karistaks iseennast ning ka võimalikud rahalised karistused liiguksid tagasi alguspunkti.⁵⁶

1.2.3. Süü- ja õigusvõime

Sarnaselt füüsilise isiku vastutusele eeldab juriidilise isiku vastutusele võtmise KarS § 37 kohaselt juriidilise isiku õigusvõimelisust. Arvestades, et KarS ei sätesta juriidilise isiku

---

⁵³ Inglismaal juriidilise isiku kriminaalvastutusele võtmise eest reguleeritud 2007. aastal jõustunud Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act'iga, küll aga pole selle kohaselt nõutav tapmise korral juriidilise isiku huvi, vaid regulatsiooni keskmeks on juriidilise isiku poolt hoolsuskohustuse täitmata jätmise või mittenõuetekohane täitmine. Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act. – Available: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/19/pdfs/ukpga_20070019_en.pdf (14.04.2014).

⁵⁴ Viide 38, lk 20.

⁵⁵ RKKKo 3-1-1-88-13.

⁵⁶ J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 703.

õigusvõime tekkimise ja lõppemisega seotud asjaolusid, reguleerivad erinevate juriidiliste isikute süüvõimet vastava juriidilise isiku liigi eriseadused.⁵⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi: TsÜS) § 26 lg-st 2⁵⁸ tuleneva üldreegli kohaselt aga saab juriidiline isik süüvõimeliseks vastavasse registrisse sissekandmisega ning õigusvõime lõppeb registrist kustutamise.⁵⁹ Lähtudes juriidilise isiku kriminaalvastutusel juriidilise isiku õigusvõime nõudest, on kriminaalmenetluse seadustiku⁶⁰ (edaspidi: KrMS) § 199 lg 1 p 4 kohaselt keelatud alustada kriminaalmenetlust, kui juriidilisest isikust kahtlustatav või süüdistatav on lõppenud. Tegemist on blanketse normiga, mille tõlgendamiseks tuleb pöörduda vastava juriidilise isiku liiki reguleeriva eriseaduse poole.⁶¹ Ühtlasi tuleb õigusvõime kaotanud juriidilise isiku suhtes juba käimasolev kriminaalmenetlus lõpetada KrMS § 274 lg 1 kohaselt. Seadusega kooskõlas on Riigikohus tõdenud, et juhul kui isik kriminaalmenetluse käigus registrist kustutatakse, tuleb ka kriminaalmenetlus isiku suhtes lõpetada, sest puudub kriminaalmenetluse subjekt.⁶² Maakohtus on kriminaalmenetlus juriidilisest isikust süüdistatava osas lõpetatud olukorras, kus süüdistatav on majandusaasta aruande esitamata jätmise tõttu sundlõpetatud, mis juriidilises mõttes tähendab samuti juriidilise isiku lõppemist.⁶³

KarS § 32 lg 1 kohaselt saab isikut õigusvastase teo eest karistada üksnes siis, kui ta on selle toimepanemises süüdi. Isik on teo toimepanemises süüdi, kui ta on süüvõimeline ja puudub KarS 2. peatüki 3. jaos sätestatud süüd välistav asjaolu.

Riigikogus 09.12.2013 algatatud karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse algteksti kohaselt lisatakse KarS-i § 37 järgselt § 37¹, millega välistatakse juriidilise isiku süü juhul, kui tema pädeva esindaja toimepandud tegu oli juriidilise isiku jaoks vältimatu. Eelnõu seletuskirja kohaselt ei saa juriidilisele isikule ette heita pädeva isiku

---

⁵⁷ Sootak, Pikamäe (viide 40), lk 181.

⁵⁸ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 13.03.2014, 103.

⁵⁹ Sootak, Pikamäe (viide 40), lk 181 – 182.

⁶⁰ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 26.02.2014, 8.

⁶¹ E. Kergandberg, P. Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012, lk 471.

⁶² RKKKo 3-1-1-133-13, p 12.

⁶³ HMKm 24.09.2013, 1-12-2554.

poolt toime pandud tegu siis, kui juriidiline isik on omalt poolt teinud kõik, et vältida pädeva esindaja sellist käitumist. Siinjuures on märgitud, et § 37¹ ei kohaldu juriidilise isiku juhtivtöötaja, organi või selle liikme poolt juriidilise isiku huvides toime pandud süüteo korral. Siinkirjutaja on seisukohal, et viidatud täiendusel esineb mitmeid küsitavusi.

Esmajoones eelnõu seletuskirja poole pöördumata saab kavandatavat muudatust lugedes asuda seisukohale, et juriidiline isik ei vastuta pädeva esindaja poolt toime pandud sellise teo eest, mida oli igal juhul vajalik juriidilise isiku heaks ja nimel toime panna. Kasutades grammatilist tõlgendamist, siis „vältimatu“ – s.o midagi hädavajalikku, möödapääsmatut, paratamatut.⁶⁴ Väljend „vältimatu süütegu juriidilise isiku jaoks“ vihjab pigem süüteo toimepanemisest tulenevale kõrgele kasuastmele võrreldes teost tuleneva kahjulikkusega juriidilise isiku jaoks. Eeltoodust veelgi kaugemale arutledes tekib küsimus, millise teo toimepanemine pädeva esindaja poolt võiks olla juriidilise isiku jaoks hädavajalik ning välistades seeläbi juriidilise isiku vastutuse. Esitatud küsimuse näol võib olla ehk liialt kaugeleulatuva tõlgendamisega, kuid kahjuks ei sisalda eelnõu seletuskiri teavet § 37¹ lisamise eesmärgist.

Teiseks tekib küsimus, miks on seadusandja pidanud oluliseks välistada pädeva esindaja poolt toime pandud süüteo korral juriidilise isiku süüd, lahutades sel moel pädeva esindaja juriidilise isiku organist, organi liikmest ning juhtivtöötajast. Eelnõu seletuskirjas sellele vastav selgitus puudub. Siinkirjutaja hinnangul oleks muudatust võimalik motiveerida lähtuvalt juriidilise isiku nimel tegutseva isiku seotuse astmest juriidilise isikuga. Kahtlemata on juriidilise isiku organite, organi liikmete ning juhtivtöötajate eesmärgiks juriidilise isiku tegevuse jätkamine ning tegevusest kasu saamine, seega on tegemist tugeva seosega. Pädev esindaja võib olla aga isik, kelle kokkupuude juriidilise isikuga on tulenevalt tekkivatest olukordadest ühekordne ja mitte püsiv. Siinkohal võib seadusandja eesmärgiks olla vabastada juriidilise isiku vastutus pädeva esindaja teo eest juhul, kui pädev esindaja on juriidilise isiku huvides tegutsedes väljunud juriidilise isiku nimel tegutsenud piiridest.

---

⁶⁴ Eesti keele seletav sõnaraamat. Veebiversioon. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.eki.ee/dict/ekss/> (04.04.2014).

Kolmandaks tekib küsimus nende meetmete üle, mida peetakse juriidilise isiku poolt piisavaks pädeva esindaja takistamisel süüteo toimepanemiseks. Kuna eelnõu on selles osas üsna napisõnaline, võib ennustada kohtuvaidluste arvu kasvu selles osas, kas pädeva esindaja tegu oli juriidilise isiku poolt vältimatu või mitte. Ühtlasi venitaks kohtuvaidluste kasv ka asjade menetlemisele kuluvat aega.

1.2.4 *Ne bis in idem*

Ne bis in idem põhimõte on põhiseaduslik põhimõte tulenevalt Eesti Vabariigi põhiseaduse⁶⁵ § 23 lg-st 3, mille kohaselt ei tohi kedagi teist korda kohtu alla anda ega karistada teo eest, milles teda vastavalt seadusele on mõistetud lõplikult süüdi või õigeks. Tegemist on karistusõigusliku printsiibiga, mis keelab teistkordse kohtumõistmise ning karistamise.⁶⁶ Põhimõtet sisaldab ka KarS § 2 lg 3, mille kohaselt ei tohi kedagi sama süüteo eest karistada mitu korda, sõltumata sellest, kas karistus on mõistetud Eestis või teises riigis. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas asutud korduvalt seisukohale, et *ne bis in idem*'i kaitseala ei piirdu üksnes kuritegudega, vaid on kohaldatav ka väärtegade ning mõningatel juhtudel distsiplinaarvastutuse korral.⁶⁷ *Ne bis in idem* põhimõte, olles seotud õiguskindluse põhimõttega, peab lõppkokkuvõttes kaitsma isikut riigi ülemäärase sekkumise eest.⁶⁸

Juriidilise isiku kriminaalvastutuses seondub *ne bis in idem* printsiip KarS § 14 lg-s 2 sätestatuga, mille kohaselt ei välista juriidilise isiku vastutuselevõtmine süüteo toimepannud füüsilise isiku vastutusele võtmist. Arvestades asjaolu, et iga juriidilise isiku taga seisab vähemalt üks füüsiline isik, võib juriidilisele isikule karistuse määramisel küsitavusi tekitada *ne bis in idem*'i rikkumine.

Riigikohus, kes *ne bis in idem*'i rakendamisel on lähtunud paljuski Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast⁶⁹, on korduvalt rõhutanud, et juriidilise isiku nimel tegutsenud füüsilise isiku

---

⁶⁵ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.

⁶⁶ U. Lõhmus. *Ne bis in idem* põhimõte. Euroopa Inimõiguste Kohtu 10. veebruari 2009. a otsus asjas *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*. – *Juridica III*, 2009, lk 143.

⁶⁷ Vt näiteks RKKKo 3-1-1-19-00; RKKKo 3-1-1-63-01.

⁶⁸ RKKKo 3-1-1-57-08, p 10.

⁶⁹ Lõhmus (viide 66), lk 143. Näiteks EIKo 10.02.2009, 14939/03 *Sergey Zolotukhin vs Venemaa*.

ning samaaegselt juriidilise isiku karistamise korral ei rikuta *ne bis in idem* põhimõtet.⁷⁰ Teistkordse kohtumõistmise ja karistamise keelu rakendamiseks peavad toimepandud õigusrikkumised oma koosseisuliste tunnuste poolest kokku langema ja põhinema samal teol.⁷¹ Selleks, et kontrollida kas *ne bis in idem* põhimõte rakendub, tuleb alustada faktiliste asjaolude võrdlemisega.⁷²

Vältavate süütegude korral on Riigikohus topeltkaristamise keeluga seonduvalt tõdenud, et tegude jätkuv toimepanemine sarnasel viisil ei tähenda seda, et isik muutuks *ne bis in idem*'i printsiibist lähtuvalt riigi karistusvõimu eest immuunseks.⁷³ Teo toimepanemise jätkamisel ohustatakse pidevalt süüteoosseisuga kaitstavat õigushüve ja seeläbi teo ebaõigsus aina suureneb, mistõttu ei ole võimalik teo ebaõigsuse ammendumine varasema perioodi eest mõistetud karistuses.⁷⁴ Varasemalt toimepandud ning endiselt jätkuva teo eest mõistetud karistuses ei sisaldu hukkamõist tulevikku suunatud teo eest.⁷⁵

KarS § 14 lg-s 2 sisalduv sõnaühend „ei välista“ tähendab Riigikohtu kriminaalkolleegiumi hinnangul paralleelvastutuse võimalikkust, mitte süüteoasja menetleja võimalust valida, kas alustada süüteomenetlust ainult juriidilise isiku või füüsilise isiku suhtes.⁷⁶ Juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsioon ei ole mitte asendusvastutuseks füüsilise isiku kriminaalvastutusele, vaid selle eesmärgiks on vältida olukorda, kus füüsilistel isikutel oleks võimalik süütegude toimepanemisel n-ö varjuda juriidilise isiku konstruktsiooni varju.⁷⁷

Pild ja OÜ Save Puit nimelises kohtuasjas esitati nii OÜ-e Save Puit kui ka osaühingu ainuomanikule, ainsale juhatuse liikmele ning juhtivtöötajale E. Pild samasisulised süüdistused. Süüdistatav leidis, et tegemist on KarS § 2 lg-s 3 sätestatud keeluga, mille kohaselt ei tohi kedagi sama teo eest mitu korda karistada. Riigikohus selgitas, et „teatud

---

⁷⁰ RKKKo 3-1-1-7-04; RKKKo 3-1-1-137-04.

⁷¹ RKKKo 3-1-3-6-03, p 10.

⁷² RKKKo 3-1-1-10-14, p 7.

⁷³ RKKKo 3-1-1-10-14, p 7.3.

⁷⁴ Samas.

⁷⁵ Samas.

⁷⁶ RKKKo 3-1-1-137-04, p 15.

⁷⁷ Samas.

süüteo koosseisude puhul ette nähtud juriidilise isiku karistusõiguslik vastutus mitte ei asenda, vaid täiendab füüsilise isiku vastutust⁷⁸. Kuigi juriidilise isiku karistamisega võib kaasneda negatiivseid tagajärgi selle liikmetele, töötajatele ja osanikele, siis nende negatiivsete tagajärgede näol pole tegemist karistusega, vaid majanduslikust riskist tuleneva kahjuga. Ühtlasi viitab Riigikohus Põhiseaduse § 12 lg 1 ls-s 1 sätestatud võrdsuspõhiõigusele, millega oleks vastuolus selline olukord, kus võimalus juriidilise isiku huvides süüteo toime pannud füüsilist isikut karistada sõltuks sellest, kas juriidilisel isikul oli veel teisi osanikke või mitte.

Eeltoodust nähtub, et juriidilise isiku vastutusele võtmine pole võimalik ilma füüsilise isiku poolt toime pandud deliktstruktuuri tuvastamiseta. Ainult juriidilise isiku vastutust ilma faktiliselt füüsilise isiku vastutuseta on välditud, et hoida ära füüsilise isiku poolt toime pandud teo sulandumist juriidilise isiku karistusõiguslikku vastutusse. Juriidilise isiku vastutus ilma füüsilise isiku vastutuseta on teoorias võimalik juhul, kui otsus süüteo toimepanemiseks on vastuvõetud kollegiaalselt salajasel hääletusel juriidilise isiku organis ning iga liikme poolt antud häält pole võimalik tuvastada.⁷⁹ Eesti kohtupraktikas pole aga tänaseks sellist kohtuvaidlust aset leidnud. Erandina on juriidilist isikut võimalik vastutusele võtta ilma füüsilise isikut ka tõenäoliselt siis, kui füüsiline isik on surnud.

Küll aga on praktikas peetud võimalikuks, et juriidilise isiku ja füüsilise isiku süüküsimust saab lahendada eraldiseisvates menetlustes. Kui füüsiline isik leiab, et ta on teo toime pannud juriidilise isiku huvides, kuid juriidilise isiku suhtes pole süüdistust esitatud, siis ei saa kohus samas menetluses hinnata juriidilise isiku süüküsimust. Küll aga on võimalik kriminaalmenetluse alustamine juriidilise isiku suhtes siis, kui füüsiline isik on süüdi mõistetud. Kahtlemata pole kolmandale isikule (antud juhul juriidilisele isikule) süüdistuse esitamata jätmise alus õigeksmõistva kohtuotsuse tegemisel füüsilise isiku suhtes.⁸⁰

---

⁷⁸ RKKKo 3-1-1-7-04, p 9.

⁷⁹ Sootak, Pikamäe (viide 40), lk 79; RKKKo 3-1-1-137-04.

⁸⁰ TlnRnKo 05.10.2011, 1-10-8860.

1.3. Vastutuse subjektid

Juriidiline isik on õiguslik abstraktsioon – seaduse alusel loodud inimeste ühendus, mis võib omada kõiki tsiviilõigusi- ja kohustusi, välja arvatud neid, mis on omased üksnes inimesele.⁸¹ Õigusliku abstraktsioonina on juriidilisel isikul võimalik tegutseda üksnes füüsiliste isikute kaudu, mistõttu on seaduses välja toodud isikud, kelle tegevust on võimalik seostada juriidilise isiku tegevusega.⁸² Juriidilise isiku tegutsemist füüsilise isiku kaudu on ilmekalt püütud kirjeldada järgnevalt: „/.../ juriidilisel isikul puuduvad füüsiliselt käed, et sokutada pistist ametniku taskusse, samuti psüühilised protsessid, mis on seostatavad tahtlusega, et võtta vastu otsus midagi teha. Süüteo faktiline toimepanemine jääb seega lihast ja luust füüsilise isiku kanda.“⁸³

Arvestades, et juriidilise isiku vastutus lähtub tuletatud vastutuse ehk derivatiivsuse põhimõttest, on juriidilise isiku vastutuse eelduseks seaduses loetletud füüsiliste isikute poolt toime pandud tegu. Järelikult tuleb olukordades, kus on aktuaalne juriidilise isiku kriminaalvastutus, analüüsida esmalt süüteo toime pannud füüsilise isiku tegevust läbi KarS § 2 lg-s 2 nimetatud deliktistruktuuri elementide süütekoosseisu, õigusvastasuse ja süü kaudu.⁸⁴ Seejuures on Riigikohus rõhutanud, et juriidilise isiku kriminaalvastutus mitte ei asenda, vaid täiendab füüsilise isiku vastutust.⁸⁵

KarS § 14 lg 1 on omistamisnorm, mille alusel juriidilise isiku nimel tegutseva füüsilise isiku teo deliktistruktuuri tuvastamise vajalikkust on Riigikohus korduvalt rõhutanud.⁸⁶ Kui füüsilise isiku teos pole aga deliktistruktuuri elemente tuvastatud, ei ole juriidilisele isikule süüteo omistamine võimalik ning menetlus tuleb lõpetada.⁸⁷ Ühtlasi on Riigikohus mitmetes

---

⁸¹ R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. 2. trk. Tallinn: Juura 2004, lk 127 – 128.

⁸² RKKKo 3-1-1-7-04, p 10.

⁸³ TrtRnKo, 26.03.2013, 1-12-9001, p 20.

⁸⁴ RKKKo 3-1-1-7-04, p 9.

⁸⁵ RKKKo 3-1-1-7-04, p 10.

⁸⁶ Vaata näiteks RKKKo 3-1-1-30-11; varasemalt RKKKo 3-1-1-7-04; RKKKo 3-1-1-82-04; RKKKo 3-1-1-131-04.

⁸⁷ RKKKo 3-1-1-7-04. Lisaks RKKKo 3-1-1-64-05; RKKKo 3-1-1-9-08; RKKKo 3-1-1-52-08. Ringkonnakohtu praktikast 10.10.2013 määrus kriminaalasjas nr 1-10-10250, kus OÜ-le L kuulus pandimaja, kus juhatuse liige

väärteoasjades leidnud, et juhul kui väärteoprotokollist ei tulene, milline isik juriidilise isiku huvides koosseisupärase, õigusvastase ja süülise teo toime pani, siis ei ole võimalik teo omistamine juriidilisele isikule ning teo osas tuleb menetlus lõpetada.⁸⁸ Tingimus kajastada väärteoprotokollis isikut, kes juriidilise isiku huvides koosseisupärase, õigusvastase ja süülise teo toime pani, kehtib nii tegevus- kui ka tegevusetusdeliktide puhul.⁸⁹ Tegevusdelikti korral peab teokirjeldusest nähtuma see, milline oli konkreetse füüsilise isiku kohustus teo tegemiseks, milline oli tema poolt tegemata jäetud nõutav tegu ning millises ulatuses oli täidetud subjektiivne koosseis.⁹⁰ Väärteoasja arutamisel kohtuistungil on kohus väärteomenetluse seadustiku (edaspidi: VTMS)⁹¹ § 87 kohaselt seotud väärteoprotokolliga piiridega, mistõttu ei ole juriidilise isiku huvides teo toime pannud füüsilist isiku fikseerimata jätmisel võimalik seda viga enam kohtumenetluses kõrvaldada. Seega on juriidilise isiku huvides tegutseva isiku tuvastamine äärmiselt oluline tingimus, mille osas kohtueelsed menetlejad on aga korduvalt eksinud on ning mistõttu on Riigikohtul tulnud ka 10 aastat hiljem regulatsiooni ülevõtmisest sellele pöörata.⁹²

Lähtuvalt derivatiivsest vastutusest on küsimus sellest, millise füüsilise isiku tegu on võimalik vaadelda kui juriidilise isiku teona, juriidilise isiku karistamisel üheks põhiprobleemiks.⁹³ Kohtupraktikast nähtub, et kuigi juriidilise isiku vastutuse võimalikkus tema huvides tegutsenud füüsilise isiku poolt on Eesti õigusmaastikul eksisteerinud piisavalt, on endiselt tegemist suure murekohaga. Ebapiisavate kohtuanalüüside tõttu pole kahjuks aga võimalik koostada statistikat selle kohta, millises mahus on süütegusid toime pannud juriidilistel

---

Tarmo K pani müüki varastatud kuldketi. Ringkonnakohtu hinnangul ei leidnud juhatuse liikme Tarmo K süü kohtulikul uurimisel tõendamist, mistõttu ei olnud võimalik süüteo omistamine ka OÜ-le L.

⁸⁸ Vaata näiteks RKKKo 3-1-1-30-11; RKKKo 3-1-1-84-07; RKKKo 3-1-1-82-04; RKKKo 3-1-1-9-05; RKKKo 3-1-1-22-05; RKKKo 3-1-1-4-06; RKKKo 3-1-1-19-07.

⁸⁹ RKKKo 3-1-1-30-11, p 15.2.

⁹⁰ RKKKo 3-1-1-43-08, p 14.

⁹¹ Väärteomenetluse seadustik. – RT I 2002, 50, 313 ... RT I, 14.02.2014, 5.

⁹² Näiteks RKKKo 3-1-1-82-04; RKKKo 3-1-1-131-04; RKKKo 3-1-1-9-05; RKKKo 3-1-1-38-08 ja kõige hilisem lahend RKKKo 3-1-1-88-12, kus väärteoprotokollist ei nähtunud, millise organi liikme, juhtivtöötaja või pädeva isiku korraldusel või heakskiidul menetlusaluse isiku tavatöötaja õigusrikkumise (alaealistele tubakatoodete müümise) toime pani; ka VMKo 16.09.2013, 4-13-4159.

⁹³ P. Pikamäe. Kes on juriidilise isiku pädev esindaja karistusseadustiku § 14 mõttes? – Juridica I, 2010, lk 4.

isikutel ning nende huvides tegutsenud füüsilistel isikutel õnnestunud menetlusvea tõttu karistusest pääseda. Järgnevalt avatakse juriidilise isiku huvides tegutsevate isikute kaupa nende vastutuse võimalikkuse sisu.

1.3.1. Juriidilise isiku organ

Juriidiline isik võib vastutada teo eest, mille on toime pannud juriidilise isiku organ. KarS ei sisalda juriidilise isiku organite määratlust, mistõttu on juriidilise organite tuvastamisel vajalik pöörduda tsiviilõiguse poole. Tsiviilseadustiku (edaspidi: TsÜS) § 31 lg 1 kohaselt on eraõigusliku juriidilise isiku organiteks üldkoosolek ja juhatus, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.

„Juriidilise isiku organ on juriidilise isiku struktuuri lahutamatu osa, olemata seejuures iseseisvaks subjektiks. Organ täidab juriidilise isiku ülesandeid ja peab tegutsema viimase huvides.“⁹⁴

Juriidilise isiku organi karistusõigusliku tegevuse omistamine juriidilisele isikule on sarnane tsiviilõiguslikule omistamisele, kus TsÜS § 31 lg 5 kohaselt loetakse juriidilise isiku organi tegevus (sh nii tegevus kui ka tegevusetus) juriidilise isiku tegevuseks.⁹⁵ Selline omistamisnorm on kooskõlas võimu ja vastutuse tasakaalu põhimõttega, mille kohaselt tuleb isikul, kes saab hüvesid tänu temale allutatud organisatsiooni tegevusele, kanda samal ajal ka organisatsiooni tegevusega seotud negatiivseid tagajärgi.⁹⁶

Riigikohtu hinnangul tuleneb tsiviilõiguslik omistamine juriidilise isiku organi tegevus ja teadmine juriidilise isiku tegevuseks KrMS §-st 36, mille kohaselt osaleb juriidilisest isikust kahtlustatav või süüdistatav kriminaalmenetluses oma juhatuse või seda asendava organi

---

⁹⁴ P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, lk 110.

⁹⁵ Samas, lk 111.

⁹⁶ Samas, lk 110.

liikme kaudu.⁹⁷ KrMS §-st 36 tulenevalt on juriidilisele isikule esmajärjekorras omistatav tema juhatuse kui seadusliku esindaja teadmine ja tahe.⁹⁸

Juriidilise isiku organi poolt toimepandud süütegu võib kõne alla tulla olukorras, kus teo tegelikult toime pannud füüsilist isikut tuvastada ei saa. Juhul kui juriidilise isiku organi tegevusel võetakse vastu süüteo toimepanemise aluseks olev otsus salajasel hääletusel, ei ole võimalik ega vajalikki tuvastada seda, kuidas iga kollektiivorgani liige hääletas kui on selge, et vastuvõetud otsuse osas vastas organi liikmete tegevus deliktstruktuuri kõigile elementidele.⁹⁹ Võimalus karistada juriidilist isikut ka organi sellise tegevuse eest välistab olukorra, kus salajase hääletusega oleks võimalik karistust vältida.

Riigikohtu praktikas pole tänaseni ühtegi juriidilist isikut vastutusele võetud tema organi toimepandud teo eest. Riigikohus on organi tegevusega seotud temaatikat juriidilise isiku kriminaalvastutust käsitlevates Riigikohtu lahendites üksnes täiendavalt selgitanud.

1.3.2. Juriidilise isiku organi liige

28.07.2008 jõustunud muudatusega lisandus juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooni juriidilise isiku kriminaalvastutusele võtmine lisaks tema organi teo eest ka organi liikme poolt toimepandud teo eest. Esmapilgul võib kõnealune muudatus tunduda ebavajalik, kuivõrd ka varasemat regulatsiooni laiendavalt tõlgendades oli võimalik juriidilise isiku vastutus tuletada ühe juriidilise isiku organi liikme poolt täidetud süüteo koosseisust. Küll aga võib arvata, et seadusandja soovis luua olukorda, kus vähemalt kaheliikmelise organi puhul toob juriidilise isiku kriminaalvastutuse kaasa organi iga liikme poolt eraldi toimepandud süüteo koosseisule vastav tegu ka juhul, kui tegu pole organi liikmete vahel kooskõlastatud.¹⁰⁰ Esitatud seisukohta on ÄS § 181 lg-st 1 tulenevalt kinnitanud ka kriminaalkolleegium, mille kohaselt võib osahingut kõikide tehingute tegemisel esindada iga juhatuse liige, kui

---

⁹⁷ RKKKo 3-1-1-13-06, p 10.

⁹⁸ RKKKo 3-1-1-13-06, p 10.

⁹⁹ RKKKo 3-1-1-82-04.

¹⁰⁰ Pikamäe (viide 93), lk 4 – 5.

põhikirjaga ei ole ette nähtud, et juhatuse liikmed esindavad osaühingut mitmekesi või ühiselt.¹⁰¹

Varasema Riigikohtu seisukoha kohaselt kehtib juriidilisele isikule tema organi tegevuse omistamine sarnaselt TsÜS § 31 lg-s 5 sätestatuga.¹⁰² Hiljem on Riigikohus aga oma seisukohta muutnud seoses vääртеomenetlusega, leides, et kui juriidiline isik osaleb vääртеomenetluses oma seadusliku esindaja, s.o juhatuse liikme kaudu, ei tähenda seda, et sama juhatuse liige oleks juriidilisele isikule süüksarvatava teo toime pannud.¹⁰³ Riigikohtu hilisemast seisukohast tulenevalt ei ole võimalik juriidilisele isikule omistada süütegu üksnes seetõttu, et vääртеoprotokollile on alla kirjutanud juhatuse liige, samas kui vääртеoprotokoll ise ei sisalda märget füüsilise isiku kohta, kes süüksarvatuid sätteid rikkunud on.

1.3.3. Juhtivtöötaja

Kohtupraktikas on korduvalt juriidilise isiku juhatuse liiget peetud kas juhtivtöötajaks või juriidilise isiku organi liikmeks. Arvestades, et KarS juhtivtöötaja kui mõiste määratlust ei sisalda, on sisustamine seadusandja poolt jäetud täielikult õigusdogmaatika ülesandeks. Juhtivtöötajaks saab pidada isikut, kellele on antud volitus teha juriidilise isiku nimel igapäevases majandustegevuses juhtimisotsustusi ning võtta juriidilisele isikule kohustusi.¹⁰⁴

Tüüpilisteks näideteks võiksid siinkohal olla näiteks keskastme juhid osakonnajuhatajate ja tegevdirektorite näol ning sellele on viidatud ka kohtupraktikas – suurettevõtete puhul on tavapärane, et tippjuhid ei tegele kõigi igapäevategevuses tõusetuvate küsimustega, vaid vastutus on delegeeritud ning sellest tulenevalt võivad juhtivtöötajad olla ka keskastme juhid, kellel on konkreetses valdkonnas õigus teha iseseisvaid otsustusi ning otsuste tegemise kaudu suunata juriidilise isiku tahet.¹⁰⁵

---

¹⁰¹ RKKKm 3-1-1-15-14, p 9.

¹⁰² RKKKo 3-1-1-13-06, p 10.

¹⁰³ RKKKo 3-1-1-88-12, p 8.

¹⁰⁴ Sootak, Pikamäe (viide 4), lk 80.

¹⁰⁵ RKKKo 3-1-1-9-05.

Maakohtu praktika kohaselt on juhtivtöötajaks peetud näiteks mäetööde vastutavat spetsialisti¹⁰⁶, puiduterminali juhatajat¹⁰⁷, samas praktikat juhtivtöötajate määramise osas on minimaalselt. Kahtlemata võib selle põhjuseks pidada asjaolu, et väiksemate juriidiliste isikute puhul ongi juhtivtöötajate ning juriidilise organi liikmete ühes isikus kokkulangemine tavapärane, mistõttu on mitmetel juhtudel ka nende eristamine olnud segadusttekitav.¹⁰⁸

1.3.4. Pädev esindaja

Märkimisväärne on 28.07.2008 jõustunud muudatus seetõttu, et juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooni lisandus termin „pädev esindaja“, kusjuures termini sisu kehtiv karistusõigus määratlenud pole. Küll aga võib termini lisandumist pidada regulatsiooni laiendamiseks, kuivõrd juriidilise isiku kriminaalvastutus ei kaasne mitte ainult juriidilise isiku juhtfiguuri – tahte kujundaja teoga. Eelnõu seletuskiri on nimetatud termini määratlemisel napisõnaline ning ka karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne on siinkohal mängleva kerglusega vältinud pädeva esindaja definitsiooni, kasutades eelnõu seletuskirjas toodud järgnevat selgitust. „Pädevaks esindajaks olevate isikute ring võib olla lai, kuid eeldab mõistlikult vastava isiku mingit konkreetset pädevust juriidilise isiku esindamisel, nt kaubandusagendi või turundusspetsialistina. Pädev esindaja ei pea ühelt poolt olema juriidilise isikuga töösuhtes, samas ei saa iga juriidilise isiku töötajat lugeda pädevaks esindajaks. Pädevuse ületamisel ei too teo toimepanemine kaasa juriidilise isiku vastutust.“¹⁰⁹

Asetades kaalukausile pädeva esindaja lisamise juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooni on üheltpoolt mõistetav muudatuse vajalikkus, kuid teisalt tekitas muudatus suure küsimärgi muudatuse rakendamise võimalikkuse üle. Kahtlemata tehti nimetatud täiendus eesmärgiga viia Eesti õigus vastavusse OECD poolt 21. novembril 1997 vastu võetud konventsiooni nõuetega. Samas tundub, et ka seadusandja on jäänud nõutuks pädeva esindaja mõiste piiritlemisel, hinnates pädevate esindajate ringi laiaks, esitamata

---

¹⁰⁶ PMKo 10.04.2013, 1-10-16795/57.

¹⁰⁷ PMKo 18.01.2012, 1-10-13638.

¹⁰⁸ Näiteks on TlnRnKo 21.09.2011, 1-10-17108 väidetud, et süüteo toime pannud juhatuse liige on KarS § 14 lg 1 mõistes juhtivtöötaja (p 1).

¹⁰⁹ Viide 38, lk 3.

selgepiirilisemaid nõudeid pädeva esindaja olemasolu hindamiseks. Seega on pädeva esindaja mõiste sisu jäetud ebaselgeks, mistõttu jääb siinkohal väga suur roll kohtupraktikale.

Uurides pärast 28.07.2008 jõustunud kohtuotsuseid juriidiliste isikute kriminaal- ja väärteoasjades, tuleb tõdeda, et pädeva esindaja vastutuse küsimust on käsitletud kokku kõigest kahel juhul Harju Maakohtus.

Esimeses kohtuvaidluses on juriidiline isik ning tema pädev esindaja süüdi mõistetud kokkuleppemenetluses, mistõttu puuduvad piisavad võimalused analüüsima pädeva esindaja määramist ning süüd.¹¹⁰ Teises kohtuvaidluses on tegemist kaebusega kohtuvälise menetleja tegevuse peale. Kohtuotsuse kohaselt on pädevateks esindajateks loetud osühingu nimel vanametalli vastuvõtu punktis tegutsevad isikud. Sarnaselt eeltoodud kohtuvaidlusega ei nähtu kohtuotsusest kriteeriume, mille alusel on isikud pädevaks esindajaks arvatud. Seega pole ka kohtupraktikas õnnestunud ligi 6 aasta jooksul sisustada pädeva esindaja mõistet, mis ei kergenda seaduserakendajate positsiooni. Samuti ei tulene kohtupraktikast olukordi, mil oleks juriidilise isiku esindaja tegutsenud oma pädevust ületades, välistades seeläbi juriidilise isiku vastutuse.

Varasema regulatsiooni kehtivusajal, mil puudus võimalus pädeva esindaja süüteokoosseisu täitmisel juriidilist isikut vastutusele võtta, on Riigikohus tõdenud, et kuna teokoosseisu ei täitnud mitte juriidilise isiku organ või juhtivõõtaja, vaid aktsiaseltsi volitatud esindaja, siis puudub alus juriidilise isiku karistusõiguslikuks vastutuseks.¹¹¹ Seega on vähemalt aluste laiendamisega püütud vältida juriidilise isiku vastutusest pääsemist juhtudel, mil juriidiline isik tegutseb oma pädeva esindaja kaudu.

Pädeva esindaja üle on kõige sisulisemalt arutlenud Riigikohtu esimees Priit Pikamäe, kes nendib aga samuti probleemi olemasolu, leides et „/.../ määratlemisprobleeme võinuks vältida, kui KarS § 14 lõike 1 täiendamise asemel laialivalguva pädeva esindaja mõistega oleks seadusandja nimetatud sättes konkreetselt loetlenud need isikud, kes lisaks organile ja

---

¹¹⁰ HMKo 06.08.2012, 1-12-7180 mõisteti süüdi Mandre BMS OÜ ning tema pädeva esindajana Indrek Mandre KarS § 268¹ lg 1 ja lg 3 alusel seoses vahendustegevusega.

¹¹¹ RKKKo 3-1-1-70-04, p 9.

juhtivtöötajale võivad kaasa tuua juriidilise isiku kui terviku vastutuse.¹¹² P. Pikamäe vihjab seejuures Saksa väärteokaristusõigusele, kus on sarnasest probleemist lähtuvalt seaduses vastavad isikud loetletud.¹¹³ Siinkohal olgu märgitud, et karistusõiguse revisjoni käigus planeeritavate muudatuste hulka ei kuulu pädeva esindaja kui mõiste määratlemine, mis aga veelgi kinnitab praktika puudumist ning sellest tulenevat endiselt valitsevat segadust antud mõistekäsitluse ümber. Ei saa pidada õigeks seadusandja teguviisi, milles seadusemuudatusel on lähtunud vaid rahvusvahelistest normidest, seejuures ise avamata konkreetse seadusemuudatuse sisu ka ca 6 aastat pärast muudatuse jõustumist. Ühest küljest on mõistetav soov vastata rahvusvahelise õiguse normidele, teisalt on seadusandja tegutsenud liialt tehniliselt ning seaduserakendaja vaatepunktist väga kaugel distantsil. Nii on tekkinud olukord, kus kumbki pool ei mõista õiguse piiri ning tõusetub küsimus õiguse vajalikkuse üle. Käesoleva töö 3. peatükis on näha, kuidas seadusandja on otsustanud seadusetekstist välja kirjutada juriidilise isiku sundlõpetamise kui ühe karistuse liigi ja seda muuhulgas ka põhjusel, et tegemist on väherakendatava karistusega. Paralleele tõmmates mõistega „pädev esindaja“ võib väita, et mõiste on saanud ootamatult vähe praktikast, mis viitab selle kasutusele ning hüüab muutuse järele.

Justiitsministeeriumis 2011. aastal väljatöötamisel olnud karistusseadustiku muutmise eelnõus on tehtud ettepanek pädeva esindaja mõiste sisustamiseks ning seaduseteksti lisamiseks. Eelnõu kohaselt „juriidilise isiku pädev esindaja on isik, kellel on ülesanne kaitsta juriidilise isiku huve tasulise või tasuta tehingu alusel või muul viisil juriidilise isiku kontrollile alludes ülesande täitmiseks antud pädevust kasutades.“¹¹⁴

1.4. Tavatöötaja

Seadusandja on juriidilise isiku kriminaalvastutust kaasatoovate isikute isikute ringi piiritlenult üpris kitsalt, tehes valiku valdavalt nende isikute kasuks, kellel on võimalik oma tegevusega juriidilise isiku tahet suunata. Sellest hoolimata pole kohtupraktika KarS § 14 lg-s

---

¹¹² Pikamäe (viide 93), lk 10.

¹¹³ Vt *Gesetz über Ordnungswidrigkeiten* § 30 lg 1. – Available: http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/owig_1968/gesamt.pdf (04.05.2014).

¹¹⁴ Karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 13.10.2011. – Kättesaadav arvutivõrgus: www.riigikogu.ee (01.02.2014).

1 loetletud isikute ringi pidanud lõplikuks ning isikute ringi laiendamine seaduses loetlemata isiku suhtes leidis aset juba enne 2008. aastal jõustunud muudatust, millega kõnealusesse isikute ringi lisandus vastutajaks pädev esindaja. Just eelkõige väärtekoosseisude puhul on Riigikohus tõdenud, et mitmed väärtekoosseisud, mille eest on ette nähtud juriidilise isiku vastutus, on oma olemuselt sellised, mida oma olemuselt tulenevalt ei pane toime mitte juhtivtöötaja või juriidilise isiku organ, vaid tavatöötajad.¹¹⁵ Taoline tõlgendusviis on mõistetav, sest praktikas on väga tõenäoline, et teatud süütegude toimepanemine pole juriidilise isiku tahtekujundajate igapäevastest tööülesannetest tulenevalt võimalikki.

Tavatöötaja vastutus ilmnes esimest korda kohtuvaidluses, kus süüteo oli toime pannud osahingu autojuht.¹¹⁶ Kui karistusseadustiku jõustumise eelselt oli juriidilise isiku vastutusele võtmine võimalik haldusõigusrikkumise seaduse alusel, mille kohaselt oli juriidilise isiku vastutus võimalik tema igasuguse töötaja eest, võis autojuhi vastutuse välistamine tavatöötaja vastutuse võimatuse kaudu senisest väga ootamatu pööre olla (isikute ring oli senisest kitsendatum).

Samas on oluline tähele panna, et vastavalt kohtupraktikale peab tavatöötaja poolt süüteo toimepanemiseks tavatöötajal olema juriidilise isiku organi või juhtivtöötaja heakskiit.¹¹⁷ Ka tavatöötaja poolt juriidilise isiku nimel toimepandud süüteo korral tuleb analüüsida temale etteheidetava teo koosseisupärasust, õigusvastasust ja süülisust.¹¹⁸ Samuti tuleb väärteprotokollis kajastada see, millest lähtuvalt on tavatöötajale antud nõusolek või korraldus tuvastatud ning kelle poolt see antud oli.¹¹⁹ Kui heakskiitu või korraldust lihttöötajale teo toimepanemiseks antud pole, siis juriidiline isik ei vastuta. Heakskiidu tuvastamise nõue on oluline seetõttu, et heakskiidu andmine tavatöötajale juhtivtöötaja või organi liikme poolt väljendab juriidilise isiku huvi teo toimepanemiseks. Autojuhi vastutuse osas leidis Riigikohus, et autojuhil oli heakskiit autoga sihtpunkti sõitmiseks, kuid heakskiit

---

¹¹⁵ RKKKo 3-1-1-145-05 ja RKKKo 3-1-1-9-08.

¹¹⁶ RKKKo 3-1-1-100-03.

¹¹⁷ RKKKo 3-1-1-82-04.

¹¹⁸ RKKKo 3-1-1-21-12, p 6.2.

¹¹⁹ Samas, p 6.1.

samal ajal kiiruse ületamiseks autojuhul puudus.¹²⁰ Järelikult tuleb heakskiidu olemasolu tuvastada täpselt konkreetse teo toimepanemisel oluliste asjaolude kohta.

Olukorras, kus maakohus on juriidilise isiku kriminaalvastutuse kohaldamiseks analüüsinud tavatöötaja staatuses oleva isiku poolt toime pandud teo koosseisupärasust, õigusvastasust ning süülisust, kuid on jätnud analüüsimata juriidilise isiku juhatuse liikme tegevuse vastavuse deliktstruktuuri elementidele, on Riigikohus maakohtule ette heitnud väärtetasja *ab ovo*, s.o täies ulatuses lahendamise põhimõtte rikkumist tulenevalt VTMS § 150 lg 2, mis toob kaasa kohtuotsuse tühistamise.¹²¹

Senini on Riigikohus tavatöötaja vastutuse küsimuste üle otsustamisel pidanud võimalikuks varasemas regulatsioonis KarS § 14 lg-s 1 loetletud isikute heakskiitu või korraldust. Nagu varasemalt viidatud, on tegemist peamiste juriidilise isiku tahtekujundajatega. Pädeva esindaja lisandumisel lg-s 1 isikute ringi tõstatab küsimuse tema poolt tavatöötajale antava korralduse või heakskiidu tagajärgedest juriidilisele isikule, kuivõrd pädeva esindaja näol pole tegemist tavapäraselt juriidilise isiku tahtekujundajaga. Arvestades, et pädevate esindajate kokkupuude juriidiliste isikutega võib olla ajutine ning mitmetel juhtudel ühekordne, oleks pädeva esindaja poolt tavatöötajale antud korraldus või heakskiit süüteo toimepanemiseks ühe juriidilise isiku kriminaalvastutust kaasa toova eeldusena ebaõiglane. Kuivõrd pädev esindaja on juriidilise isikuga seotud väga nõrgal tasemel ja pikemas perspektiivis ei saa eeldada tema huvi juriidilise isiku käekäigu vastu, ei ole võimalik nõustuda tema puhul selliste volituste olemasoluga, mille alusel on tal õigus tavatöötaja vahendusel juriidilisele isikule kaasa tuua kriminaalvastutus. Heakskiidu või korralduste andmine tavatöötajatele pädeva esindaja poolt võib kõne alla tulla üksnes juhul, kui pädevale esindajale antud volitustest nähtub õigus tavatöötajate suhtes korraldusi jagada. Pädeva esindaja tegutsemine väljaspool oma volituste piire on juriidilise isiku suhtes pahatahtlik ning ühtlasi ei tohi tavatöötaja, kes ametijuhendist tulenevalt ei tule kohustust pädeva esindaja korralduste täitmiseks, olla nõus süütegu pädeva esindaja heakskiidul toime panema. Sellisel juhul ei ole võimalik tavatöötaja poolt toimepandud süütegu kaasa tuua juriidilise isiku kriminaalvastutust, vaid süüteo eest

---

¹²⁰ RKKKo 3-1-1-100-03, p 7.

¹²¹ RKKKo 3-1-1-100-11, p 15.

vastutavad tavatöötaja ning pädev esindaja asjaoludest tulenevalt kas kaastäideviimise või osavõtja regulatsiooni alusel.

Riigikohus on tõdenud, et juriidilist isikut ei saa süüdistada töötaja poolt väljaspool tööaega ja tööülesannete täitmist toime pandud teo eest.¹²²

1.5. Juriidilise isiku huvi

Juriidilise isiku huvi kaudu välistatakse juriidilisele isikule selliste tegude omistamine, mis on toime pandud töötaja erahuvides ja juriidilise isiku tegevusvaldkonna väliselt.¹²³ Riigikohtu täiskogu selgituste kohaselt ei ole juriidilise isiku organi või juhtivtöötaja tegutsemine juriidilise isiku huvides deliktistruktuuri iseseisev neljas element, vaid süüteo koosseisu osis. Nõue huvi olemasolust on justkui sidemeks juriidilise isiku ning toime pandud süüteo vahel.¹²⁴

Juriidilise isiku organi või juhtivtöötaja tegutsemine juriidilise isiku huvides peab olema tuvastatud koos objektiivse ja subjektiivse koosseisu tunnustega enne teo õigusvastasuse analüüsi.¹²⁵ Juriidilise isiku huvi on õiguslik hinnang, mida tuleb analüüsida lähtuvalt iga kriminaalasja faktilistest asjaoludest.¹²⁶ Kindlasti on huvi näol tegemist laiema vaatenurgaga kui üksnes varalise kasu saamine. Huvi võib puudutada ka valdkondi, mis jäävad juriidilise isiku põhitegevusest väljapoole.¹²⁷ Järelikult tähendab huvi juriidilisele isikule soodsat seisundit, st tooma kaasa positiivse tulemuse ning huvi ei ole seotud pelgalt näiteks juriidilise isiku põhikirjas sätestatuga. Huvi ei tähenda ka seda, et süütegu peab olema toime pandud juriidilise isiku tegevusvaldkonnas ning et juriidilise isik peaks süüteo läbi rikastuma.¹²⁸

Huvi kui n-ö sideme olemasolu nõue on mõistetav, sest igasugune juhtivtöötaja või organi liikme poolt toime pandud süütegu ei saa olla omistatav juriidilisele isikule. Juriidiliste isikute juhtivtöötajate või organi liikmete tegevus on üksnes osaliselt seotud juriidilise isiku

---

¹²² RKKKo 3-1-1-108-03, p 5.

¹²³ RKKKo 3-1-1-108-03, p 5.

¹²⁴ RKKKo 3-1-1-9-05, p 9.

¹²⁵ RKTCo 3-1-1-137-04, p 14.3.

¹²⁶ Erakonnale laenu võtmine erakonnaseadust rikkudes – RKKKo 3-1-1-67-09.

¹²⁷ RKKKo 3-1-1-9-05.

¹²⁸ Samas, p 9.

endaga.¹²⁹ Arvestades aga Riigikohtu poolt esitatud seisukohta, et juriidilise isiku huvi ei ole alati seotud tema tegevusvaldkonnaga, ei olegi võimalik ühest kriteeriumit huvi määramiseks ette näha ning iga vaidluse korral tuleb huvi olemasolu eraldi tõendada.¹³⁰ Järelikult on juriidilise isiku huvides tegutsemist võimalik tõlgendada väga laialt. Kindlasti ei piisa üksnes tõdemusest, et juriidilise isiku huvi teo toimepanemiseks eksisteerib, vaid huvi olemasolu kontrollimiseks on vajalik ka selle põhjendamine.¹³¹

Juriidilise isiku huvi kriteeriumi on Riigikohus lugenud täidetuks näiteks hasartmängukorraldaja kaubamärgi avalikustamisel väljaspool hasartmängukohta¹³², ringkonnakohus suvetuuride korraldamisel osaühingule maksimaalse kasumi teenimise eesmärgil litsentsilepingute sõlmimata jätmist¹³³, maakohus isiku töölevärbamist¹³⁴, valimistega seonduva teabe üldsusele avalikustamist läbi reklaami üldnõudeid rikkuva reklaami avalikustamist¹³⁵ ning võltsitud dokumentide esitamise kaudu võlgnevuse vähendamine pankrotimenetluse vältimisel¹³⁶.

Riigikohus on välistanud juriidilise isiku vastutusele võtmise juhul, kui juriidilise isiku huvides tegutsemine on kinnitust leidnud, kuid juriidilise isiku nimel tegutsenud isikut ei ole kindlaks tehtud.¹³⁷ Juriidilise isiku vastutus välistati ka olukorras, kus juriidilise isiku huvides tegutsemine oli iseenesest loogiliselt tuletatav ja üsnagi ilmselge, kuid juriidilise isiku huvides tegutsemiseks puudus juhatuse nõusolek, mistõttu ei ole võimalik lugeda tavatöötaja tegevust tegutsemiseks juriidilise isiku huvides.¹³⁸ Maakohus on vastutuse välistanud olukorras, kus

---

¹²⁹ Samas.

¹³⁰ RKKKo 3-1-1-22-05.

¹³¹ RKKKo 3-1-1-145-05, p 7.

¹³² RKKKo 3-1-1-131-04.

¹³³ TlnRnKo 07.04.2011, 1-10-13609/19.

¹³⁴ HMKo 02.10.2013, 4-13-3796/13.

¹³⁵ HMKo 01.10.2013, 4-13-4065/6.

¹³⁶ TlnRnKo 14.05.2013, 1-12-6369/40, p 6.3.

¹³⁷ Viide 132, p 8. Riigikohus kinnitas, et juriidilise isiku huvikriteerium on täidetud kaubamärgi avalikustamisel, kuid kui kindlaks pole tehtud juriidilise isiku organit või juhtivtöötajat, kes lasi reklaamid paigaldada, ei ole juriidilise isiku süüditunnistamine võimalik.

¹³⁸ RKKKo 3-1-1-32-10, p 11.2. Tavatöötaja poolt juhatuse nõusolekuta tegutsemiseks oli pakkumuste kooskõlastamise kokkulepe teise ettevõttega riigihankes osalemiseks.

väärteoprotokollis on küll teo toimepannud isik märgitud, kuid ei ole näidatud asjaolusid, mis viitaksid tegude toimepanemist juriidilise isiku huvides.¹³⁹

1.6. Vastutusest vabanemine

Tsiviilõiguses on juriidilise isiku juhatuse liikmel võimalik vabaneda vastutusest siis, kui ta tõendab, et ta on oma kohustusi täitnud korraliku ettevõtja hoolsusega.¹⁴⁰ Hoolimata asjaolust, et juriidilise isiku nimel tegutsevate organite määratlemiseks kriminaalõiguses tuleb pöörduda tsiviilõiguse poole, ei kehti tsiviilõigusest tulenevad vastutusest vabanemise alused kriminaalõiguses.

Ainukese vastutusest vabanemise alusena on võimalik rakendada aegumist. KarS § 81 lg 1 kohaselt ei tohi kedagi süüdi mõista ega karistada, kui kuriteo toimepanemisest kuni selle kohta tehtud kohtuotsuse jõustumiseni on möödunud kümme aastat I astme kuriteo toimepanemisest (p 1) või viis aastat II astme kuriteo toimepanemisest.

Vastutusest vabanemise võimatuse asemel on juriidilisel isikul võimalik aga mõjutada temale määratava karistuse mahtu. Karistuse kergendamisel arvessevõetavad asjaolud ei tulene mitte seadusest, vaid praktikast. Näiteks on korruptsioonikuritegude korral süüalusel võimalik osutada kohtueelses menetluses süüteoasja lahendamiseks vajalikku kaasabi tõendite otsimise ja esitamisega või ausa ülestunnistusega tegelikult toimunust. Sagedasti rakendatav kokkuleppemenetlus on eeliseks üldkorras menetlemise ees, mille käigus on süüdistataval ning kohtueelsel menetlejal võimalik läbirääkimiste teel jõuda soodsama karistuseni kui üldkorras toimuval kohtumenetlusel. Kahtlemata on tulenevalt osutatud kaasabi sisust ning suurusest võimalik kohaldada leebemat karistust kui ka teatud juhtudel otstarbekuse alusel kriminaalmenetluse lõpetamist (KrMS § 202).

Riigikohtu tõlgenduste kohaselt pole KarS § 57 lg 1 p-st 3 tulenevaks karistust kergendavaks asjaoluks süü omaksvõtt. Küll aga on Riigikohus pidanud põhjendatuks maakohtu käsitlust, milles see menetlusaluse juriidilise isiku aktiivset koostööd väärteomenetluses, mis seisnes kaasaaitamises vajalike asjaolude väljaselgitamisele ning rikkumise tagajärgede

---

¹³⁹ VMKo 25.09.2013, 4-13-536/22.

¹⁴⁰ Äriseadustik § 315 lg 2. Äriseadustik. - RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 21.03.2014, 21.

kõrvaldamiseks asjakohaste meetmete rakendamises, luges süüteo avastamisele aktiivseks kaasaaitamiseks.¹⁴¹

---

¹⁴¹ RKKKo 3-1-1-84-13, p 19.

2. Juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooni vastavus rahvusvahelisele õigusele

Juriidilise isiku vastutuse regulatsiooni väljatöötamise ning edasiarendamise vajalikkus erinevates riikides on tingitud olnud nii siseriiklikest kui ka rahvusvahelistest asjaoludest. Rahvusvahelisel tasandil on märkimisväärne tõus juriidilise isiku kriminaalvastutust puudutavates asjades toimunud 21. sajandi esimesel kümnendil, mil võeti vastu hulgaliselt rahvusvahelisi lepinguid, soovitusi ning Euroopa õiguse akte, milles sisalduvatest juriidilise isiku vastutust puudutavatest sätetest tuleb liikmesriikidel siseriikliku õiguse kujundamisel lähtuda. Valdavalt on rahvusvahelises õiguses püütud sätestada liikmesriikide regulatsioonide jaoks kehtivad miinimumstandardid, millest tuleb siseriikliku õiguse väljatöötamisel lähtuda, kuivõrd pole püütud luua ühtset universaalset käsitlust juriidiliste isikute suhtes.¹⁴²

Järgnevalt leiavad käsitlust rahvusvaheliste organisatsioonide kaupa, mille liikmesriik Eesti on, nende poolt välja töötatud aktid, milles on käsitletud liikmesriigi või osalise jaoks siseriiklikult rakendatavaid kriteeriume juriidilise isiku kriminaalvastutuse kohta.

2.1. Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon

Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni (edaspidi: OECD) liige on Eesti alates 9. detsembrist 2010.¹⁴³ Alates 2007. aastal alustatud liitumisläbirääkimistest, on OECD hinnanud Eesti siseriiklike õigusnormide vastavust OECD aktidele ning esitanud soovitusi õigusnormide muutmiseks või täiendamiseks. Muuhulgas on põhjalikku käsitlust leidnud ka juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsioon ning eriti vastavus rahvusvahelistes äriühingutes välisriigi ametiisikutele altkäemaksu andmise vastu võitlemise konventsioonile.

---

¹⁴² Donaldson (viide 30), p 8.

¹⁴³ Rohkem infot Eesti ja OECD vahelistest suhetest Välisministeeriumi kodulehel: <http://www.vm.ee/?q=node/4431> (15.03.2014).

2.1.1. Rahvusvahelistes äriühingutes välisriigi ametiisikutele altkäemaksu andmise vastu võitlemise konventsioon

Rahvusvahelistes äriühingutes välisriigi ametiisikutele altkäemaksu andmise vastu võitlemise konventsiooni (edaspidi: OECD altkäemaksu vastane konventsioon) artikkel 2 kohaselt tuleb konventsiooniosalisel võtta vastu meetmeid, et kehtestada oma õiguspõhimõtete kohaselt juriidiliste isikute vastutus välisriigi ametiisikule altkäemaksu andmise eest. Kuigi artikkel 2 ei näe ette liikmesriigile kohustust juriidilise isiku vastutuse sätestamiseks, on Eesti valinud karistusõigusliku lähenemise, millest tulenevalt on juriidiline isik kriminaalkorras karistatav KarS 17. peatüki 2. jaos §§ 293 - 298¹ sätestatud korrupsioonikuritegude eest.

Enim on juriidiliste isikute regulatsiooni mõjutanud OECD altkäemaksu vastu võitlemise töögrupp, kes hindab riikide vastavust OECD altkäemaksu vastasele konventsioonile ning annab soovitusi võimalikeks regulatsioonimuudatusteks. Riikide hindamine koosneb kolmest astmest, mille käigus koostab töögrupp riigi kohta kokku kolm hindamisaruannet. I hindamisaruandes hinnatakse riigi seadusandluse vastavust konventsioonisätetele, II hindamisaruandes analüüsitakse, kas riik tegutseb muudatuste vastuvõtmisel eesmärgipäraselt ning efektiivselt ja III hindamisaruanne käsitleb konventsiooni täitmist ning tähelepanuväärsemaid ettepanekuid II hindamisaruandest.¹⁴⁴ Eesti kohta on koostatud hindamisaruanded I ja II. III hindamisaruande koostamise jaoks on töögrupp Eestit külastanud jaanuaris 2014 ning visiidi tulemusel valmib III hindamisaruanne juunis 2014.¹⁴⁵

I hindamisaruandes leiti, et Eestis juriidilist isiku kriminaalvastutust reguleeriv seadusandlus on väga piiritletud ning kitsas ning seda kahel põhjusel. Esiteks piirab juriidilise isiku kriminaalvastutust nende isikute kitsas ring, kelle teod toovad kaasa vastutuse – nendeks on vaid juhtivatel ametikohtadel asuvad isikud. Teiseks peab nende isikute seotus teoga olema

---

¹⁴⁴ Rohkem infot hindamisaruannete koostamise kohta OECD kodulehel: <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/countrymonitoringoftheoecdanti-briberyconvention.htm> (11.04.2014).

¹⁴⁵ Working Group on Bribery in International Business Transactions. Schedule for Phase 3 Evaluations. – Available: http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/RevisedPhase3Schedule_ENdoc.pdf (01.05.2014).

otsene. Muuhulgas soovitas töögrupp Eestil kaaluda võimalusi millal võiks kõne alla tulla Eestis asuva n-ö emaühingu vastutus tema välismaal asuva filiaali osas.¹⁴⁶

II hindamisaruandes tõdeti, et Eesti pole 2006. aastal koostatud I hindamisaruandest lähtuvalt soovitatud muudatusi oma seadusandlusesse teinud, esitades samad puudused mis I hindamisaruandes. Töögrupp heitis Eestile ette, et juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsioon ei ole vastavuses OECD konventsiooniga, sest korruptsiooni ja altkäemaksutegude toimepanemisel järgnevad sanktsioonid pole efektiivsed ega proportsionaalsed. Eestile soovitati tungivalt juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooni laiendada, et korruptsiooniga tegelevate ning altkäemaksu andvate juriidiliste isikute vastutusele võtmine oleks võimalik ilma rahvusvahelise õiguse poole pöördumata. Justiitsministeerium kaitses Eesti positsiooni väitega, et tulenevalt ebapiisavast kohtupraktikast ei ole regulatsiooni muutmine võimalik. Samas lubati regulatsiooni muutmiseks teostada mõne aasta jooksul põhjalikum analüüs, mis tänaseni valminud pole. II hindamisaruande koostamise ajal aga esitati Riigikogule karistusseadustiku muutmise ettepanekud, sealhulgas täiendada KarS § 14 lg 1 isikute ringi „pädeva esindaja“ lisamisega.

OECD tähelepanekuid on Justiitsministeerium võtnud arvesse KarS-i muudatusettepanekute tegemisel.¹⁴⁷ II hindamisaruande vahearuandes tõdes OECD töögrupp, et „pädeva esindaja“ lisamisega KarS § 14 lg-sse 1 täideti II hindamisaruandes antud soovitus täielikult, kuid juriidilise isiku regulatsiooni tuleb III hindamisaruandes täiendavalt analüüsida.¹⁴⁸ Siseriiklikult peetakse muudetud KarS § 14 regulatsiooni paremini vastavaks rahvusvahelisele õigusele kui varasemat identifitseerimise teoorial põhinevat sätet.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ Estonia: Phase 1. Review of implementation of the convention and 1997 revised recommendation, p. 13. – Available:

<http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=21368/EESTI+I+ringi+aruanne110406.pdf> (31.03.2014).

¹⁴⁷ Vabariigi Valitsuse korruptsioonivastase strateegia 2008 – 2012: 2009: aasta täitmise aruanne, lk 1 – 2. – Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=49772/VVistungilt180310.pdf> (05.04.2014).

¹⁴⁸ Estonia: Phase 2. Follow-up report on the implementation of the Phase 2 recommendations, p. 4. – Available: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=53249/OECD+2+followup.pdf> (05.10.2010).

¹⁴⁹ Viide 38, lk 21.

Karistuste osas näeb OECD altkäemaksu vastase konventsiooni artikkel 3 lg 1 ette, et kriminaalkaristused peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad. Kuivõrd juriidiliste isikute suhtes kohaldavate karistusliikide arv on piiratum kui füüsiliste isikute suhtes tulenevalt juriidiliste isikute fiktiivsusest, on siinkohal põhirõhk rahaliste karistumäärade suurusel ning nende vastavuses artikkel 3 lg-st 1 tulenevatele põhimõtetele. Arvestades, et juriidiliste isikute kriminaalkaristusel peatutakse käesolevas töös põhjalikumalt 3. peatükis, ei peatuta siinkohal pikemalt juriidiliste isikute suhtes kohaldavate karistuste vastavusel artiklist 3 tulenevatel nõuetel.

2.2. Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

2.2.1. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon

Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (edaspidi: ÜRO) konventsioonis¹⁵⁰ juriidilise isiku vastutust reguleeriv artikkel 10 on sarnaselt eelkäsitatud OECD altkäemaksu vastase konventsiooni artikliga 2 kõrge abstraktsusastmega, andes konventsiooni osalisriigile võimaluse valida juriidiliste isikute vastutusele võtmisel konventsioonis sätestatud kuritegude eest kriminaal-, tsiviil- ja haldusvastutuse vahel.

Konventsioon kohustab juriidilist isikut vastutusele võtma vastavalt artiklites 5, 6, 8 ja 23 sätestatud organiseeritud kuritegelikku ühendusse kuulumise, rahapesu, korrupsiooni ning õigusemõistmise takistamise eest. Eestis on konventsioonis nimetatud kuritegude eest ette nähtud juriidiliste isikute kriminaalkorras karistamine vastavalt KarS §§-des 237¹, 394 ning 17. ja 18. peatükis.

Konventsiooni artikkel 10 lg-s 3 sisaldub *ne bis in idem*'i põhimõtte sarnaselt KarS § 14 lg-ga 2, sätestades, et juriidilise isiku vastutusele võtmine ei välista õigust võtta kuriteo toimepannud füüsiline isik kriminaalvastutusele. Seega on KarS-is sätestatud juriidilise isiku vastutusele võtmise regulatsioon kooskõlas rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu

---

¹⁵⁰ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon. – RT II 2003, 1, 1.

võitlemise konventsioonist tulenevate nõuetega juriidiliste isikute vastutusele võtmise kohta. Kuivõrd artikkel 10 lg 4 kohustab liikmesriigil sarnaselt OECD altkäemaksu konventsiooni artikkel 3 lg-ga 1 ette nägema tõhusad ning proportsionaalsed kriminaalkaristused, jätkub arutelu karistuste osas käesoleva töö 3. peatükis.

2.2.2. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni korrupsioonivastane konventsioon

ÜRO korrupsiooni vastases konventsioonis¹⁵¹ on juriidiliste isikute vastutust käsitletud artiklis 26, mis samuti sarnaselt eelkäsitletutele annab konventsiooniosalisele õiguse valida konventsioonis määratletud kuritegudes osalemise eest juriidilise isiku vastutusele võtmise osas kriminaal-, tsiviil- või haldusvastutuse üle.

Konventsiooni seletuskirja kohaselt on juriidiliste isikute vastutusele võtmine korrupsioonisüütegude eest ainus võimalus korrupsiooni vähendamiseks ja ärahoidmiseks olukordades, kus konkreetse isiku panust süüteo toimepanemisel on raske tõestada.¹⁵² Juriidiliste isikute sisesed otsustusprotsessid muutuvad aina keerulisemateks, sisaldades endas mitmeid otsuseid erineval tööjaotuslikul tasemel olevate inimeste poolt, kelle otsuste koosmõjul saavad korrupsiivsed teod võimalikuks.¹⁵³

Eesti on valinud korrupsioonisüütegude toimepanemisel juriidiliste isikute karistamise kriminaalkorras ning KarS 17. peatükis on ette nähtud juriidiliste isikute kriminaalvastutusele võtmine ÜRO korrupsioonivastases konventsioonis sätestatud kuritegude eest. Küll aga vajab korrupsioonikuritegude regulatsioon konventsiooni sätetest tulenevalt täiendamist, mistõttu nähakse SE 554 ette KarS §-s 298¹ sätestatud mõjuvõimuga kauplemise koosseisus ette muudatus, mis aga ei mõjuta juriidiliste isikute kriminaalvastutusele võtmist mõjuvõimuga kauplemise eest.¹⁵⁴

---

¹⁵¹ Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni korrupsioonivastane konventsioon. – RT II 2010, 4, 10.

¹⁵² Legislative guide for the implementation of the United Nations Convention against Corruption. Second revised edition. United Nations: New York 2012, p. 88. – Available: http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/LegislativeGuide/UNCAC_Legislative_Guide_E.pdf (15.03.2014).

¹⁵³ Samas, p. 88.

¹⁵⁴ Viide 38, lk 57.

Sarnaselt eelkäsitletud aktidele kinnitab ka ÜRO korrupsioonivastane konventsiooni artikkel 26 lg 3 *ne bis in idem* põhimõtte rakendumist füüsiliste ning juriidiliste isikute karistamisel ning lg 4 kohaselt tuleb juriidiliste isikute suhtes kohaldada tõhusaid, proportsionaalseid ning hoiatavaid karistusi.

2.2.3. Terrorismi rahastamise tõkestamise rahvusvaheline konventsioon

Terrorismi rahastamise tõkestamise rahvusvaheline konventsiooni¹⁵⁵ artikkel 5 lg 1 näeb ette konventsiooniosalisel võimaluse valida kriminaal-, tsiviil- või haldusvastutuse kohaldamises juriidiliste isikute suhtes, kui konventsioonis nimetatud kuriteo on toime pannud juriidilise isiku juhtimise eest vastutav või selle üle kontrolli omav füüsiline isik oma ametikohal. Konventsioonis sisalduvat kriteeriumit eristab eelpooltoodud rahvusvahelistest aktidest asjaolu, et lisaks juriidilise isiku vastutuse võimalikkusele sisaldab see endas nende isikute määratlust, kelle poolt toime pandud teo korral on juriidilise isiku vastutusele võtmine.

KarS § 14 lg-s 1 ette nähtud juhtivtöötaja või juriidilise isiku organi liikme vastutust juriidilise isiku juhtimise osas küsimusi ei tekita, küll aga võib kahelda pädeva esindaja liigitumises artikkel 5 lg-s 1 toodud isikute ringi. Pädev esindaja ei vastuta juriidilise isiku juhtimise eest ning tema võimaluses omada kontrolli juriidilise isiku üle on küsimusi tekitav. Samas ei nähtu konventsioonist keeldu konventsiooniosalisel juriidiliste isikute vastutuse aluseid laiendada, vaid konventsioon sisaldab endas üksnes miinimumnõudeid, ei ole tarvilik pädeva esindaja kategoriseerimine konventsioonist tulenevate kriteeriumite alusel.

Arvestades, et juriidiliste isikute kriminaalvastutus terrorismisüütegude eest on ette nähtud KarS 15. peatüki 3. jaos ning konventsiooni artikkel 5 lg 2 kohaselt on *ne bis in idem* põhimõtte rakendatav sarnaselt KarS § 14 lg-le 2, on Eesti õigus juriidilise isiku kriminaalvastutust puudutavas osas terrorismi rahastamise tõkestamise rahvusvahelise konventsiooniga kooskõlas.

---

¹⁵⁵ Terrorismi rahastamise tõkestamise rahvusvaheline konventsioon. – RT II 2002, 12, 45.

2.2.4. Lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja –pornograafikat käsitlev fakultatiivprotokoll

Lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja –pornograafikat käsitlev fakultatiivprotokoll¹⁵⁶ käsitleb juriidiliste isikute vastutusele võtmist kõige põgusamalt. Juriidilistele isikutele kohaldavate karistuse kohta teistest eeltoodud aktidest erinevalt kriteeriume sätestamata näeb konventsiooni artikkel 3 ette, et protokolliosalisel on võimalik valida protokollis sätestatud kuritegude eest juriidiliste isikute vastutuse kohaldamisel kriminaal-, tsiviil- või haldusvastutuse vahel.

Protokollis artikkel 1 kohaselt tuleb protokolliosalistel keelata laste müük, lasteprostitutsioon ning lastepornograafia. Eesti on valinud karistusõigusliku lähenemise, sätestades juriidilise isiku kriminaalvastutuse protokollist lähtuvate kuritegude eest KarS-i 11. peatüki 1. jaos §-des 173, 178 ja 179.

2.3. Euroopa Nõukogu

Euroopa Nõukogu õigust saab pidada konventsioonide õiguseks.¹⁵⁷ Euroopa Nõukogu poolt on välja töötatud hulganisti konventsioone, mis erinevalt ÜRO ning OECD aktidest sisaldavad endas vähemabstraktsemaid ning spetsiifilisemaid aluseid juriidiliste isikute vastutusele võtmisel.

2.3.1. Euroopa ühenduste finantshuvide kaitse konventsiooni teine protokoll

Euroopa Ühenduste finantshuvide kaitse konventsiooni teine protokoll¹⁵⁸ keskendub juriidiliste isikute vastutuse ning konfiskeerimise ning rahapesu küsimustele. Protokollis artiklist 3 tulenevad üldnõuded juriidiliste isikute vastutusele võtmiseks, seejuures eristamata liikmesriigi võimalust valida vastutuse kohaldamisel kriminaal-, tsiviil- või haldusvastutuse vahel.

---

¹⁵⁶ Lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja –pornograafikat käsitlev fakultatiivprotokoll. – RT II 2004, 23, 94.

¹⁵⁷ Sootak (viide 56), lk 746.

¹⁵⁸ Euroopa Ühenduste finantshuvide kaitse konventsiooni teine protokoll. – RT II 2005, 1, 1.

Artikkel 3 lg 1 kohustab liikmesriike nägema ette juriidilise isiku vastutuse kelmuse, aktiivse korrupsiooni ja rahapesu eest, kui see on pandud toime juriidilise isiku kasuks kas suvalise isiku poolt individuaalselt või juriidilise isiku organi liikmena, mille juhtiv seisund juriidilise isiku suhtes põhineb kas õigusel juriidilist isikut esindada, tema nimel otsuseid teha või teda kontrollida. Protokollis loetletud süütegude eest on Eestis sätestatud juriidiliste isikute osas kriminaalvastutus vastavalt KarS-i §-le 209, 17. peatüki 1. jaole ning §-le 394. Kuivõrd KarS § 14 lg-s 1 nimetatud isikud on hõlmatud artikkel 3 lg-s 1 sätestatud tingimustega, on Eesti õigus protokollis artikkel 3 lg-ga 1 kooskõlas. *Ne bis in idem*'i reeglit sisaldavad artikkel 3 lg 3 ning KarS § 14 lg 2 on samuti omavahel kooskõlas.

Küsitavusi Eesti regulatsiooni vastavuses protokollile tekitab protokollis artikkel 3 lg 2, mille kohaselt peab olema liikmesriigis tagatud juriidiliste isikute vastutuselevõtmine juhtudel, kui kelmus, aktiivne korrupsioon või rahapesuga seotud süütegu on saanud võimalikuks tulenevalt lg-s 1 nimetatud isikute poolt järelevalve või kontrolli puudumise tõttu. Kuivõrd Eesti karistusõigus järelevalvekohustust selgesõnaliselt ei sätesta, vajab antud teema pikemat analüüsi, mistõttu jätkub arutus järelevalvekohustuse võimalikkuse üle käesoleva töö 3. peatükis.

2.3.2. Korrupsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsioon

Sarnaselt OECD-ga on Euroopa Nõukogu juures tegutseva korrupsioonivastase riikide ühenduse Group of States against Corruption'i (edaspidi: GRECO) eesmärgiks hinnata liikmesriikide valmidust korrupsiooniga võitlemisel ning anda hindamisraportite kaudu riikidele soovitusi korrupsioonivastaseks tegevuseks.¹⁵⁹ Soovituste tegemisel lähtutakse korrupsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsioonist¹⁶⁰ ja korrupsiooni tsiviilõiguslike aspektide konventsioonist¹⁶¹.

Korrupsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsiooni juriidilise isiku vastutust sätestav artikkel 18 on samane eelpool käsitletud finantshuvide kaitse konventsiooni teises

---

¹⁵⁹ Rohkem infot Justiitsministeeriumi poolt hallatavas korrupsiooniveebis: <http://www.korrupsioon.ee/greco> ja GRECO kodulehel: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/default_en.asp (01.03.2014).

¹⁶⁰ Korrupsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsioon. – RT II 2001, 28, 140.

¹⁶¹ Korrupsiooni tsiviilõiguslike aspektide konventsioon. – RT II 2000, 27, 164.

protokollis sätestatuga. Ainsa erinevusena juriidiliste isikute vastutuse kohaldamisel näeb teine protokoll ette juriidilise isiku vastutuse ette selle isiku teo eest, kellel on õigus juriidilist isikut esindada – konventsiooni artikkel 18 lg-s 1 on esindusõigusega isik asendatud isikuga, kellel on juriidilise isiku volitus. Kuivõrd volitus annab õiguse esinduseks, pole tegemist sisulise erinevusega, järelikult on kahest aktist tulenevad üldnõuded juriidiliste isikute kohta samad.

Eesti õigusaktide vastavust korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise ja tsiviilõiguslike aspektide konventsioonidele on GRECO poolt analüüsitud kokku kolmes hindamisvoorus:

1. 2001. aastal toimus I hindamisvoor, millele järgnes Eestipoolne soovitude täitmisest aruandmine 2003. aastal. I hindamisvooru käigus hinnati korruptsioonikuritegude menetlemisega tegelevate asutuste toimimist, kindlatel ametikohtadel immuunsuse tagamise vajalikkust ning uurijate spetsialiseerumist.
2. 2005. aastal toimunud II hindamisvoorus keskenduti konfiskeerimisele, avaliku halduse korruptsioonile ning juriidiliste isikute vastutusele. GRECO soovitas Eestil muuta KarS § 14 selliselt, et juriidiliste isikute kriminaalvastutus oleks võimalik ka füüsiliste isikute suhtes kehtinud nõrgast järelevalvest ja kontrollist – juriidilise isiku kohustus järelevalve- ja kontrollkohustuse rakendamise siseriiklikus õiguses tuleneb korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsiooni artikkel 18 lg-st 2. Samuti pööras GRECO tähelepanu koostöö ja teadlikkuse suurendamisele juriidiliste isikute korruptsioonitegude avastamisega tegelevate asutuste vahel.¹⁶²

II hindamisvooru lõpuks ei olnud Eesti teinud märkimisväärseid muudatusi seoses juriidilise isiku regulatsiooni vastavusseviimisega korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsioonile. Tõdeti, et aktiivsed arutelud regulatsiooni täiendamiseks küll toimuvad, kuid piisava praktika puudumise tõttu ei ole võimalik

---

¹⁶² Second Evaluation Round. Evaluation Report on Estonia. Adopted by GRECO at its 19th Plenary Meeting (Strasbourg, 28 June – 2 July 2004), p. 25. – Available: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=6183/Greco+Eval+II+RepPUBLIC.pdf> (01.03.2014).

teadlikust juriidiliste isikute vastutuse pinnalt korruptsioonivastaseks võitluseks tõsta või regulatsiooni täiendada.¹⁶³

3. 2007. aastal alanud III hindamisvoorus anti Eestile soovitusi inkrimineerimise¹⁶⁴ ning erakondade rahastamisega¹⁶⁵ seotud küsimustes. III hindamisvoor lõppes 18.10.2013, mil tõdeti, et 2008. aastal antud 17. soovitusest kolme soovituse rakendamisega tuleb Eestil veel edasi tegeleda.¹⁶⁶ Juriidilise isiku vastutust III hindamisvoor ei käsitlenud.
4. 2012. aastal algas IV hindamisvoor, mille käigus antud soovituste täitmise kohta tuleb Eestil esitada oma vastavusaruanne 2014. aasta juunis. IV hindamisvoor keskendub korruptsiooni ennetamisele parlamendiliikmete, kohtunike ja prokuröride seas.¹⁶⁷

2.3.3. Teised Euroopa Nõukogu konventsioonid

Euroopa ühenduste finantshuvide kaitse konventsiooni teist protokolli ning korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsiooni võib pidada peamisteks Euroopa Nõukogu

---

¹⁶³ Second Evaluation Round. Addendum to the Compliance Report on Estonia. Adopted by GRECO at its 40th Plenary Meeting (Strasbourg, 1 – 5 December 2008), p. 5. – Available: http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=39732/Greco+RC-II+_2006_+Final+Addendum+Estonia+PUBLIC.pdf (01.03.2014).

¹⁶⁴ Third Evaluation Round. Evaluation Report on Estonia Incriminations (ETS 173 and 191, GPC 2) (Theme I). Adopted by GRECO at its 37th Plenary Meeting (Strasbourg, 31 March – 4 April 2008). – Available: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=35330/Incriminations.pdf> (01.03.2014).

¹⁶⁵ Third Evaluation Round. Evaluation Report on Estonia Transparency of Party Funding (Theme II). Adopted by GRECO at its 37th Plenary Meeting (Strasbourg, 31 March – 4 April 2008). – Available: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=35328/Political+parties.pdf> (01.03.2014).

¹⁶⁶ Kolmas hindamisvoor. Lisa teisele vastavusaruandele Eesti kohta. „Inkrimineerimised (ETS 173 ja 191, GPC 2)“, „Erakondade rahastamise läbipaistvus“. Vastuvõtmiseks GRECO 61. plenaaristungil (Strasbourg, 14. – 18. oktoober 2013). – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59063/Eestikeelne+aruanne.pdf> (03.03.2014). Eestil tuleb tegeleda edasi mõjuvõimuga kauplemisega, vahekohtunikke puudutava lisaprotokolli ratifitseerimise ning valimistel osaleva üksikkandidaadi aruandluskohustusega.

¹⁶⁷ Fourth Evaluation Round. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. Evaluation report Estonia. Adopted by GRECO at its 58th Plenary Meeting (Strasbourg, 3 – 7 December 2012). – Available: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57803/Greco+Eval+IV+Rep+%282012%29+5+E+Final+Estonia.pdf> (03.03.2014).

poolt väljatöötatud aktideks, mis on mõjutanud juriidilise isiku kriminaalvastutuse kujunemist Eestis, arvestades seda, et protokollid võib pidada esimeseks Euroopa Nõukogu aktiks, mis vastavat regulatsiooni sisaldab ning seda, et GRECO hindamisraportid on andnud alust põhjalikumaks analüüsiks regulatsiooni täiendamise, täpsustamise ning vastavuse osas. Samas sisalduvad juriidiliste isikute vastutust ettenägevad sätted mitmetes teistes valdkonnaspetsiifilises Euroopa Nõukogu aktides, näiteks arvutikuritegevusvastane konventsioon¹⁶⁸, mis sisaldab sarnaseid kriteeriume eelpool käsitletud konventsiooni ning teise protokolliga. Peamiselt on Euroopa Nõukogu reguleerinud oma konventsioonidega rahapesu, keskkonda, korrupsiooni, terrorismi ja inimkaubanduse vastast tegevust.¹⁶⁹

2.4. Euroopa Liit

Lissaboni lepingu järgselt tuleneb Euroopa Liidu õigus reguleerida karistusõigust Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklist 83 (1)¹⁷⁰, mille kohaselt on Euroopa Parlamendil ning Nõukogul õigus kehtestada seadusandliku tavamenetluse kohaselt direktiivide abil miinimumeeskirjad kuritegude ja karistuste määratlemiseks eriti ohtlike piiriülese mõõtmega kuriteoliikide puhul tulenevalt nende kuritegude olemusest, mõjust või erivajadusest võidelda nende vastu ühisel alusel. Kuriteoliikideks on terrorism, inimkaubandus, rahapesu, ebaseaduslik relvaäri, korrupsioon, maksevahendite võltsimine, arvutikuriteod ja organiseeritud kuritegevus.

Võrreldes varasemaga on Lissaboni lepinguga Euroopa Liit saanud endale märksa suuremad õigused karistusõiguse valdkonnas, mida hakatakse vähehaaval ka kasutama.¹⁷¹ Enne Lissaboni lepingu jõustumist teostas Euroopa Liit oma pädevust peamiselt raamotsuste kaudu, milles sisalduva eesmärgini tuli liikmesriigil jõuda, kuid selleni jõudmiseks oli tal vormi- ja meetodivabadus.¹⁷²

---

¹⁶⁸Arvutikuritegevusvastane konventsioon. – RT II 2003, 9, 32.

¹⁶⁹ Rohkem infot Euroopa Nõukogu konventsioonide kohta Euroopa Nõukogu kodulehel – <http://conventions.coe.int> (05.04.2014).

¹⁷⁰ Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. – ELTL 2010/C 83/91, 30.03.2010.

¹⁷¹ K. Rosin. Euroopa Liidu roll karistusõiguse kehtestamisel. Magistritöö. Tartu, 2011, lk 71.

¹⁷² Sootak (viide 56), lk 748.

Sarnaselt Euroopa Nõukogu aktidele sisaldavad Euroopa Liidu õigusaktid konkreetsmaid aluseid juriidiliste isikute vastutusele võtmise kohta, kuid veelgi valdkonnaspetsiifilisemalt. Euroopa Liidu Nõukogu raamotsuste¹⁷³ kohaselt tuleb liikmesriikidel kasutusele võtta vajalikud meetmed juriidiliste isikute vastutusele võtmise kohta raamotsustes nimetatud kuritegude eest, mille on juriidilise isiku kasuks toime pannud iseseisvalt või juriidilise isiku organi liikmena tegutsenud isik, kes on juriidilisel isiku juures juhtival kohal, omades kas õigust esindada juriidilist isikut, õigust teha juriidilise isiku nimel otsuseid või õigus kontrollida juriidilist isikut. Ühtlasi tuleb liikmesriikidel raamotsuste kohaselt sätestada juriidilises isikus järelevalvekohustus ning märgitud on ka *ne bis in idem*'i põhimõtte rakendumine.

Justiitsministeeriumi algatusel läbiviidav karistusõiguse revisjon toimub samaaegselt Euroopa Liidu poolt turukuritarvituste regulatsiooni ülevaatamisega.¹⁷⁴ 2003. aastal jõustus siseringitehingute ja turuga manipuleerimise (turu kuritarvitamise) direktiiv¹⁷⁵, mis sisaldas juhiseid siseinfo kaubitsemise ja turu manipulatsiooni ärahoidmiseks. Direktiivi reeglistik on Euroopa Liidu liikmesriikide siseriiklikku õigusesse üle võetud. 2010. aastal leidis Euroopa Komisjon, et turu kuritarvitamise direktiiv ei aita piisavalt tõhusalt kaasa finantsturgude kaitsmisele. Pärast LIBOR'i intressimäärade ümber keerelnud skandaali¹⁷⁶ sooviti finantsturgudel valitsevat ebakindlust kõrvaldada, mistõttu esitas Euroopa Komisjon 2011.

---

¹⁷³ Euroopa Liidu Nõukogu poolt välja antud juriidilise isiku vastutust sisaldavate raamotsuste eraldi märkimine pole siinkohal vajalik ja otstarbekas tulenevalt nende rohkusest ning sisulisest sarnasusest. Eeltoodust tulenevalt on näitlikustamiseks esile toodud üksnes mõned: Nõukogu 25.10.2004 raamotsus 2004/757/SK, millega kehtestatakse miinimumeeskirjad ebaseadusliku uimastiäri kuriteokoosseisu ja karistuse kohta. – ELT L 335/8, 11.11.2004, lk 8 – 11 ja Nõukogu 28.11.2008 raamotsus 2008/913/JSK, teatud rassismi ja ksenofoobia vormide ja ilmingute vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega. – ELT L 328/55 06.12.2008, lk 55 – 58.

¹⁷⁴ Viide 38, lk 91.

¹⁷⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28.01.2003 direktiiv 2003/6/EÜ, siseringitehingute ja turuga manipuleerimise (turu kuritarvitamise) kohta. – ELT L 96, 12.4.2003, lk 16.

¹⁷⁶ LIBOR (*London InterBank Offered Rate*) on intressimäär, millega annavad pangad omavahel tagatiseta laene pankadevahelisel turul. Skandaali keskmeks olev Barclays pank manipuleeris intressimääraga aastaid, soosides sel teel Barclays panga kauplejate varade positsioone. R. Tabb, J. Grundfest. Alternatives to LIBOR. *Capital Markets Law Journal*, Vol. 8, No. 3, pp. 229 – 260. – Available: <http://cmlj.oxfordjournals.org/content/8/3/229.full.pdf+html> (15.04.2014).

aasta oktoobris Euroopa Parlamendile reformi, mis koosneb siseringitehingute ja turu manipuleerimise määrusest ning direktiivist, mis sisaldab miinimumeeskirju turukuritarvituste ja nendega seotud kriminaalkaristuste minimaalse taseme määratlemiseks.¹⁷⁷ Direktiivi kohaselt tuleb kõikidel liikmesriikidel kriminaliseerida turumanipulatsioon efektiivsete ning proportsionaalsete sanktsioonidega. Direktiiv läbis 04. veebruaril 2014 esimese lugemise Euroopa Parlamendis.

Direktiivi sisaldab ka reegleid juriidilise isiku vastutusele võtmise kohta, kuid võttes arvesse, et kõik liikmesriigid ei tunnista juriidilise isiku kriminaalvastutust, jätab direktiiv võimaluse otsustada karistuse liigi üle. Direktiivi kohaselt tuleb liikmesriikidel kuritegudena käsitada tahtlikke siseringitehinguid ja turuga manipuleerimist ning nende süütegude katsed, samuti süüteoale kihutamine, kaasaitamine ja õhutamine. Juhul kui turukuritarvitamise direktiiv jõustub¹⁷⁸, tuleb liikmesriikidel kahe aasta jooksul pärast jõustumist direktiivis sätestatud nõuded siseriiklikku õigusesse üle võtta.

2.5. Rahapesuvastane töökond

Rahapesuvastane töökond (edaspidi: FATF) on 1989. aastal alustatud valitsustevaheline organ, mis annab välja soovitusi ning meetodeid rahapesu ning terrorismi vastaseks võitluseks.¹⁷⁹ FATF andis esmakordselt välja nelikümmend soovitust 1990. aastal, võitlemaks rahandussüsteemide kuritarvitamise vastu isikute poolt, kes pesid uimastiärist saadud raha. 2001. aastal laiendas FATF oma volitusi terrorismi rahastamiseni, andes välja 9 erisoovitust täiendusena varasemale neljakümnele soovitusele, eesmärgiks võidelda terrorikuritegude ja terroristlike ühenduste rahastamise vastu.¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv siseringitehingute ja turuga manipuleerimise korral kohaldatavate kriminaalkaristuste kohta. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0654:FIN:ET:HTML> (01.04.2014).

¹⁷⁸ Eeldatavasti 2014. aasta jooksul.

¹⁷⁹ Rohkem informatsiooni FAFT-i (The Financial Action Task Force) koduleheküljel – Available: <http://www.fatf-gafi.org/pages/aboutus/> (04.04.2014).

¹⁸⁰ FAFT IX Special Recommendations. October 2001. – Available: http://www.fi.ee/public/aml/FATF_Standards_-_IX_Special_Recommendations_and_IN_rc.pdf (04.04.2014).

2003. aastal vaatas FATF uuesti üle oma 1990. aastal antud soovitused ning töötas riikidele välja põhjalikumad soovitused rahapesu- ning terrorismi vastaseks võitluseks nende siseriiklike õigusnormide vastavusse viimiseks FATF-i soovitustega.¹⁸¹ 2012. aastal antud soovitused kutsuvad riike üles vastu võtma vajalikke meetmeid oma siseriiklike süsteemide rahapesu, terrorismi rahastamise ja massihävitusrelvade leviku rahastamise tõkestamise süsteemide kooskõlla viimisega FATF-i soovitusega.¹⁸²

FATF on tõdenud, et juriidiliste isikute kasutamine kuritegelikul viisil saadud raha pesemisel on järjest tõusmas.¹⁸³ FATF-i soovituse kohaselt tuleks riikidel rakendada juriidiliste isikute suhtes eelkõige kriminaalvastutust või selle võimatuse korral tsiviil- või haldusvastutust. Juriidiliste isikute suhtes vastutuse rakendamine ei tohiks välistada füüsiliste isikute samaaegset vastutusele võtmist. Karistused juriidiliste isikute suhtes peaksid olema tulemuslikud, proportsionaalsed ja hoiatavad.¹⁸⁴

---

¹⁸¹ Financial Action Task Force on Money Laundering. The Forty Recommendations. 20 June 2003. – Available: http://www.fi.ee/public/aml/FATF_new_40_Rec_june_2003.pdf (04.04.2014).

¹⁸² International Standards on Combating Money Laundering and The Financing of Terrorism & Proliferation. The FATF Recommendations. February 2012. – Available: http://www.fi.ee/public/aml/FATF_Recommendations_approved_February_2012_reprint_May_2012_web_version.pdf (04.04.2014).

¹⁸³ Viide 181.

¹⁸⁴ Samas.

3. Juriidilise isiku regulatsiooni kitsaskohad

3.1. Juriidilise isiku suhtes kohaldatav karistus

Hoolimata sellest, et paljudes süütekoosseisudes on ette nähtud füüsiliste isikute vastutuse kõrval ka juriidilise isiku vastutus, ei ole süüteo koosseisu täitmisel määratavad karistused omavahel võrreldavad juriidiliste ning füüsiliste isikute puhul. Karistuste üheks emotsiooniliseks eesmärgiks on süüdimõistetud isikus häbi- ja süütunde tekitamine, mida aga fiktiivsel juriidilisel isikul tunda pole võimalik.

Kas juriidilisi isikuid ning füüsilisi isikuid tuleks kohelda võrdselt karistuste määramisel või mitte? Juriidilise isiku olemusest tulenevalt ja erinevalt füüsilisest isikust ei ole võimalik juriidilist isikut n-ö hirmutada vabadusekaotusega, samas on võimalik neid omavahel eristada neile määratavate rahaliste karistuste ulatuse osas. Varalisest olukorrast tulenevalt on juriidilistele isikutele määratud rahalised karistused märgatavalt suuremad kui füüsilistele isikutele määratud karistused. Eeldades, et juriidiliste isikute puhul on nende tegevuse eesmärgiks oma kasumi maksimeerimine, siis kõrgete trahvimääradega hoiatamine täidab oma eesmärgi. Kuivõrd juriidilistel isikutel on füüsiliste isikutega võrreldes rahalised võimalused palju suuremad, on ka karistuse tajumise „määr“ mõlema isiku puhul erinev. Juriidilised isikud suudavad oma tegevusega mõjutada ühiskonda oluliselt rohkem kui füüsilised isikud, tuues oma õigusrikkumisega reeglina kaasa märkimisväärselt suuremad tagajärjed kui füüsilised isikud.

Just rahaline karistus on Euroopas kõige levinum juriidiliste isikute suhtes kohaldatav karistusliik.¹⁸⁵ Küll aga on märgata rahalise karistuse erinevat eesmärki riikide lõikes. Näiteks Belgias lähtutakse juriidilistele isikutele rahalise karistuse määramisel selle hoiatuslikust funktsioonist – kohtul tuleb hinnata, millises ulatuses rahalise karistuse määramine tagab selle, et juriidiline isik ei paneks edaspidi süütegusid toime, vaid oleks hoopis piisavaks õppetunniks juriidilisele isikule.¹⁸⁶ Vastandiks Belgia n-ö pehmele suhtumisele saab esile

---

¹⁸⁵ Change (viide 3), p. 3.

¹⁸⁶ Samas, p. 5. Kui süüteo eest karistusena ette nähtud vangistus, siis juriidiliste isikute poolt toimepandud süütegude korral arvutatakse nende suhtes kohaldatava rahalise karistuse suurus spetsiaalse valemi abil sõltuvalt süüteo määratud vangistuse pikkusest.

tõsta Inglismaa lähenemist, kus rahalised karistused võivad olla koguni nii kõrged, et nende tasumise järgselt võib ohtu sattuda juriidilise isiku tegevuse jätkamine, kusjuures on selline võimalus õigusruumis täiesti aktsepteeritav tagajärg.¹⁸⁷

Juriidiliste isikute suhtes rakendatavad karistused kuriteo toimepanemise eest Eestis on KarS § 44 lg 8 kohaselt rahaline karistus 3 200 – 16 000 000 eurot ning KarS § 46 kohaselt juriidilise isiku sundlõpetamine, kui juriidilise isiku tegevuse osaks on saanud kuritegude toimepanemine. Väärteo toimepanemisel karistatakse juriidilist isikut KarS § 47 lg 2 kohaselt üksnes rahatrahviga. KarS eriosas on rahaline karistus ette nähtud kõikides juriidilise isiku vastutust sätestavates paragrahvides, olles seeläbi juriidilistele isikutele määratavaks põhikaristuseks.¹⁸⁸ Seejuures kehtib ka juriidiliste isikute suhtes võimalus määrata rahaline karistus alla seaduses sätestatud alammäära KarS § 61 lg 1 kohaselt. Eesti kohtupraktikas ei ole paraku esinenud ühtegi situatsiooni, mille korral oleks kohus tõdenud erandlike asjaolude esinemist juriidilise isiku suhtes, olles aluseks karistuse vähendamisele alla seaduses sätestatud alammäära. Kui kohus määrab juriidilisele isikule karistuseks sundlõpetamise koos rahalise karistusega, on rahalise karistuse näol tegemist lisakaristusega.¹⁸⁹

Juriidilise isiku sundlõpetamist võrreldakse füüsilisele isikule kohaldatava eluaegse vangistusega, mille mõistmiseks peavad olema ekstreemsed preventiivsed kaalutlused.¹⁹⁰ Sundlõpetamisel on täidetud eeldus, et juriidiline isik ei tegutse oma põhikirjaliste eesmärkide kohaselt, vaid tema tegevuse osaks on saanud kuritegude toimepanemine.¹⁹¹ Siinkohal vaidleb käesoleva töö autor erialakirjanduses väljendatud arvamusele vastu. Sundlõpetamine ei ole võrreldav eluaegse vangistusega, sest eluaegse vangistuse korral desotsialiseerub süüdimõistetu ühiskonnast täielikult ning tema naasmine igapäevaellu on ebatõenäoline, kuid sundlõpetamise korral on võimalik sundlõpetatud juriidilise isiku taga seisvatel isikutel uus juriidiline isik registreerida ning jätkata varasemalt katkenud õigusrikkumiste toimepanemist.

---

¹⁸⁷ Samas, p. 40.

¹⁸⁸ Sootak, Pikamäe (viide 40), lk 203.

¹⁸⁹ Samas, lk 203.

¹⁹⁰ Samas, lk 207.

¹⁹¹ Samas.

Võrreldavad on sundlõpetamine ning eluaegne vangistus üksnes tulenevalt asjaolust, et nende mõistmine eeldab teatud rasket eriolukorda, rasket rikkumist ning heastamise võimatust.

Juriidiliste isikute karistamises on seaduseelnõuga 554 SE plaanis sisse viia mõningad muudatused. Esmalt muudetakse väärteo toimepanemise eest ettenähtud rahalise karistuse määrasid vahemikult 3200 – 16 000 000 eurot 4000 – 16 000 000 euroni. Hetkel kehtivad karistuse määrad on pärit 2002. aastast ning ei täida enam oma karistusõiguslikku eesmärki. Eelnõu seletuskirjas juhitakse seejuures tähelepanu, et rahatrahvi ülemmäära muutmine ei tähenda seda, et vastavate rikkumiste korral tuleb maksimummääras karistada.¹⁹² Eesti Kaubandus-Tööstuskoda ja Eesti Tööandjate Keskliit on arvamisel, et rahatrahvi maksimumsumma ligi 12,5 kordne tõstmine kahjustab liialt ettevõtjate õigusi ning „tekitab ebakindlust majanduskeskkonna edasiste võimalike ootamatute muutuste tõttu“.¹⁹³ Riigikohus on korduvalt tõdenud seadusandja suurt otsustusvabadust süüteokoosseisule vastava karistuse kindlaksmääramisel.¹⁹⁴ Parlament väljendab karistusmääradega ühiskonnas omaksvõetud väärtushinnanguid, kujundab riigi karistuspoliitikat ning mõjutab seeläbi kuritegelikku käitumist.¹⁹⁵

Tähelepanuväärseim muudatus on sundlõpetamise väljajätmine juriidilise isiku karistusena, sest tegemist on tsiviil- ja haldusõiguse valdkonda kuuluva meetmena, mis karistusõigusesse ei sobi. Eelnõu kohaselt on sundlõpetamine perioodil 2005 – 2013 määratud karistuseks 15 ettevõttele 10 kriminaalasjas ning on karistusõigusliku sanktsioonina ülemäärane.¹⁹⁶ Toodud seisukohale vaidlevad vastu oma ühises arvamuses P. Varul ning M. Varusk, kes on arvamisel, et sundlõpetamise väljalõpetamine rikub menetlusökonomika põhimõtet. Juhul kui kriminaalmenetluses ei ole võimalik vastava karistuse puudumise tõttu juriidilist isikut sundlõpetada, tuleb alustada eraldiseisev tsiviilmenetlus. P. Varul ning M. Varusk näevad seejuures sundlõpetamise allesjätmise vajalikkust kriminaalmenetluses näiteks olukorras, kus

---

¹⁹² Viide 38, lk 24.

¹⁹³ Eesti Kaubandus – Tööstuskoja ja Eesti Tööandjate Keskliidu arvamus, 15.01.2014 nr 25. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&> (07.04.2014).

¹⁹⁴ RKPJKo, 3-4-1-9-03, p 21.

¹⁹⁵ RKKKo 3-1-1-67-07, p 13.6.

¹⁹⁶ Viide 38, lk 22 – 23.

juriidiline isik on kas loodud õigusrikkumiste toimepanemiseks või kasutatakse juriidilist isikut vahendina nende toimepanemisel.¹⁹⁷

Käesoleva töö autori hinnangul on põhjendamatu õigustus sundlõpetamise ärakaotamise korral väide, et sundlõpetamine on selle vähese kasutamise tõttu karistusõiguses üleliigne. Seadusandja lähtepunktiks võib siinkohal olla põhimõte, et rahalise karistuse määramisel oleks süüdimõistetul võimalik tunnetada karistuse toimet, kuid sundlõpetamisel tekib olukord, kus sundlõpetatud juriidilise isiku asemele on võimalik kiiresti sarnane juriidiline isik luua ning sundlõpetamisel puudub see n-õ karistuse mõju. Siinkohal võiks seadusandja kaaluda võimalust määrata sagedamini juriidilistele isikutele koos sundlõpetamisega rahaline karistus lisakaristusena juhul, kui juriidiline isik on toime pannud tahtliku kuriteo rikastumise eesmärgil.¹⁹⁸ Samuti on kohtul võimalus rakendada KarS § 47¹ tulenevat ettevõtluskeeldu, et raskendada uue juriidilise isiku loomist. Sellisel juhul oleks tagatud nii karistuse tajumine, lõpetatud kuritegusid toime paneva juriidilise isiku tegevus ning raskendatud uue sarnase juriidilise isiku loomine ning sundlõpetatud juriidilise isiku varade kasutamine uue juriidilise isiku varadena.

KarS § 5 lg-st 1 sätestatud ajalise kehtivuse põhimõttest tulenevalt mõistetakse karistus seaduse järgi, mis kehtis teo toimepanemise ajal. Kui aga uus seadus välistab karistatavuse, kergendab karistust või muul viisil leevendab isiku olukorda, siis kohaldatakse karistusseadust ka tagasiulatuvalt (lg 2). Lähtudes eeltoodud arvamusest, et sundlõpetamine on võrreldav eluaegse vangistusega, on vangistuse asendamine rahalise karistusega karistuse kergendamine ning analoogiat kohaldades on karistuse kergendamiseks ka sundlõpetamise asendamine rahalise karistusega.¹⁹⁹ Juhul kui juriidiline isik paneb hetkel kehtiva redaktsiooni järgi süüteo, mille eest karistatakse sundlõpetamine, kuid uue seaduse kohaselt sundlõpetamine võimalik pole, ei ole karistusõiguse ajalise kehtivuse põhimõttest tulenevalt sundlõpetamist kohaldada ka tagasiulatuvalt.

---

¹⁹⁷ P. Varuli ja M. Varuski ettepanekud karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule (554 SE). – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&> (07.04.2014).

¹⁹⁸ Sootak, Pikamäe (viide 40), lk 202 – 203.

¹⁹⁹ Sootak (viide 56), lk 157.

Tulenevalt varasemalt käsitletud rahvusvahelise õiguse aktidest peavad karistused olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad. Juhul kui liikmesriigis ei kohaldata juriidilise isiku kriminaalvastutust, siis peavad ka mittekriminaalsed karistused vastama samadele tingimustele. Enamasti tuleb liikmesriigil tagada, et juriidiliste isikute suhtes rakendatakse kindlasti muuhulgas rahalisi karistusi. Rahvusvahelistes aktides sisalduv väljend „tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad karistused“ on pärit Euroopa Inimõiguste kohtu 1989. aasta lahendist²⁰⁰, mille täpsemat tõlgendust pole Euroopa Liidu organite poolt aga antudki. Seega on kriteeriumite tõlgendus jäetud liikmesriikide endi kujundada, olles üksnes miinimumstandardiks, millest tuleb liikmesriigil lähtuda.²⁰¹ Rahalise karistuse tõhusus ja proportsionaalsus väljendub karistuse suuruses, mille osas on liikmesriikidel suur otsustusõigus. Efektiivsemat karistust kui rahaline karistus on juriidilisele isikule aga ilmselt võimatu rakendada, kuivõrd juriidiliste isikute tegevuse osaks on eelkõige just kasumi teenimine ning karistuse tasumise kohustuse näol on karistuse mõju kõige paremini tunda.

Kuigi Eestis on rahaline karistus juriidiliste isikute suhtes kohaldatav põhikaristus ning hetkel kehtiva regulatsiooni kohaselt on võimalik juriidilisele isikule määrata karistuseks sundlõpetamine, tuleneb Euroopa Liidu õigusest ka mitmeid teisi juriidiliste isikute suhtes rakendatavaid miinimumkaristusi, näiteks riiklike hüvitiste või abi saamise õigusest ilmajätmine, kohtuliku järelevalve alla võtmine või süüteo toimepanekuks kasutatud üksuste ajutine või lõplik sulgemine.²⁰²

Juriidiliste isikute suhtes kohaldatavate karistuste tulemusel on karistuse mõju juriidilisele isikule kaheksa: mõju võib olla materiaalne ja mittemateriaalne. Materiaalne mõju on esmajoonel rahaline karistus ise – rahalise karistuse tasumisel vähenevad juriidilise isiku varad. Sõltuvalt asjaoludest võib juriidilise isiku poolt toimepandud süütegu tulevikus kaasa tuua ka puudutatud isikute tsiviilõiguslikud hagid või kõrgendatud tähelepanu tõttu tuvastatakse täiendavaid rikkumisi, mille tulemusel väheneb juriidilise isiku vara veelgi.

---

²⁰⁰ EK 21.09.1989, C 68/88, *Commission of the European Communities vs. Hellenic Republic*.

²⁰¹ E. J. Husabo. A. Strandbakken. *Harmonization of Criminal Law in Europe*. Oxford: Intersentia 2005, p. 83.

²⁰² Euroopa Komisjoni ettepanek Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivile, milles käsitletakse liidu finantshuve kahjustava pettuse vastast võitlust kriminaalõiguse abil. Brüssel, 11.7.2012, COM (2012) 363 final, artikkel 9. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/pif-report/pif_proposal_et.pdf (06.04.2014).

Kahtlemata mõjutab kriminaalmenetlus juriidilise isiku igapäeva tööd ning toob kaasa ressursside suurema kulu.

Peamine mittemateriaalne mõju juriidilisele isikule karistuse kohaldamisel on seotud juriidilise isiku maineküsimusega. Sarnaselt füüsiliste isikutele väheneb usaldusväärsus karistatud juriidilise isiku suhtes. Karistatud juriidilised isikud pole ärisuhetes just kõige eelistatumad äripartnerid, kuivõrd kardetakse, et kord juba süüteo toimepannud isik võib oma kuritegevuslikku mustrit jätkata ning vastupidise tõestamine nõuab juriidiliselt isikult täiendavaid jõupingutusi.

3.2. Juriidilise isiku vastutus menetlussubjekti jagunemisel

2008. aastal toimunud AS Merko Ehituse jagunemise pinnalt kerkisid õhku küsimused seoses juriidilise isiku kriminaalvastutusega – kas kriminaalvastutuse näol on tegemist kohustusega, mis kandub üle ühelt õigussubjektilt teisele või on kriminaalvastutus täielikult seotud teo toimepandud juriidilise isikuga.²⁰³ Ilmnes puudujääk õiguslikus regulatsioonis, millest tulenevalt on juriidilisel isikul võimalik jagunemise teel vältida kriminaalmenetlust.

Äriseadustiku²⁰⁴ § 434 lg 1 kohaselt toimub jagunemine likvideerimismenetluseta jaotumise või eraldumise teel. Lg 2 kohaselt annab jaotumisel jagunev ühing oma vara üle omandatavale ühingule ning jagunev ühing loetakse lõppenuks. Lg 4 kohaselt annab jagunev ühing eraldumisel osa oma varast üle ühele või mitmele omandatavale ühingule, seejuures jätkab jagunev ühing oma tegevust. Mõlema jagunemise liigi näol on tegemist (osalise) varade liikumisega ühelt õigussubjektilt teisele, kusjuures vara hulka arvatakse lisaks positiivsetele õigustele ka kohustused, mille suhtes tekib näiteks jagunemisel ühingutevaheline solidaarvastutus AS § 447 lg 1 kohaselt.

Õiguslikku puudujääki on Riigikohus kinnitanud 2014. aasta alguses jõustunud kohtulahendis, kus Riigikohus leidis, et Eestis kehtiva kriminaalmenetlusõiguse pinnalt on juriidilisel isikul võimalik vältida kriminaalmenetlust kui juriidiline isik on pärast süüteo

---

²⁰³ HMKo 04.12.2009, 1-09-20251/165.

²⁰⁴ Viide 140.

toimepanemist jagunenud, ühinenud või likvideeritud.²⁰⁵ Seda, et kriminaalkaristus pole äriõiguse mõttes „kohustus“, on Riigikohtu halduskolleegium tõdenud juba varem.²⁰⁶ Halduskolleegiumi praktikas tõdeti, et juriidilise isiku kriminaalkaristus on isikuga lahutamatu seotud staatus, mistõttu ei ole see TsÜS § 6 lg 1 koostoimes VÕS §-dega 180 ja 185 alusel õigusjärgluse korras ettevõtte osa omandajale üleantav ega ülekantav. Ka täitemenetluse seadustiku (edaspidi: TMS)²⁰⁷ §-dest 203 ja 208 tulenevalt ei ole võimalik süüdimõistvast kohtuotsusest tulenevalt rahalist sissenõuet pöörata füüsilise isiku pärija või juriidilise isiku õigusjärglase varale, järelikult ei ole võimalik ka juriidilise isiku õigusjärglasele karistusõigusliku vastutuse üleminek.²⁰⁸

Riigikohus viitab siinkohal olevale seaduslüngale, mida oleks võimalik täita regulatsiooniga, mis keelaks juriidilise isiku jagunemise, ühinemise või likvideerimise kriminaalmenetluse kestel. Viidatud seaduslüngale on õiguskirjanduses esitatud ettepanek, mille kohaselt tuleks seadusandjal kaaluda TsMS-is sätestatud hagi tagamist käsitlevaid sätteid erandkorras ka kriminaalmenetluses või täiendada KrMS 4. peatükki võimalusega keelata kahtlustatavast või süüdistatavast juriidilise isiku ühinemine, jagunemine ja likvideerimine kriminaalmenetluse ajaks.²⁰⁹ Teise variandina on Riigikohus pakkunud välja võimaluse täiendada KarS-i juriidilise isiku regulatsioon nii, et karistusõiguslikult vastutavaks on teo toime pannud juriidilise isikuga majanduslikult identne juriidiline isik.²¹⁰

---

²⁰⁵ Viide 62, p 16. Halduskolleegiumi menetluses olevas vaidluses oli AS-ilt GoBus ettevõtte osa omandanud AS –i Tarbus jäetud riigihankemenetluses kvalifitseerimata tulenevalt AS GoBus suhtes kohaldatud varasemast väärteokaristusest. Riigikohus tõdes, et kehtiv õigus ei võimalda omandatud ettevõtte või selle osa eelneva karistatuse üleminekut uuele ettevõttele.

²⁰⁶ RKHKo 3-3-1-45-12, p 26.

²⁰⁷ Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 13.03.2014, 100.

²⁰⁸ RKKKo 3-1-1-133-13, p 12.

²⁰⁹ R. Rask, M. Kairjak. Kriminaalvastutus juriidilise isiku jagunemisel. Nullum ius sine scientia. J. Sootaki juubelikogumik, lk 15. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.varul.com/files/Kriminaalvastutus%20juriidilise%20isiku%20jagunemisel%20RR%20MK.pdf> (01.02.2014).

²¹⁰ RKKKo 3-1-1-133-13, p 16.

3.3. Järelevalvekohustus

Käesoleva töö 1. peatükis kirjeldati, kuidas hoolimata KarS § 14 lg-s 1 sätestatud isikute loetelust, kelle poolt toimepandud süütegu võib kaasa tuua juriidilise isiku kriminaalvastutuse, on kohtupraktikas isikute ringi laiendatud täiendavalt ka tavatöötajaga. Selleks, et tavatöötaja teo eest oleks võimalik juriidilist isikut kriminaalvastutusele võtta, peab olema tuvastatud käsuliin, millest lähtuvalt on võimalik väita, et tavatöötaja tegu on omistatav juriidilisele isikule.

Samas tekitab küsimust olukord, kes vastutab siis, kui tavatöötajal puudub küll heakskiit või korraldus süüteo toimepanemiseks, kuid süüteo toimepanemine on saanud võimalikuks seetõttu, et juhtivtöötaja, organi liige või pädev esindaja ei ole piisavalt kontrollinud tavatöötaja tegevust. Erinevalt Soome või Saksamaa seadusandlusest ei ole Eesti kriminaalõiguses võimalik juriidilist isikut karistada järelvalvekohustuse täitmata jätmise tõttu.²¹¹

Iseenesest on juriidilise isiku kriminaalvastutuse tuletamine võimalik mitteehtsa tegevusetusdelikti skeemist, kus juriidilise isiku kriminaalvastutuse toob kaasa juhtivtöötaja või juriidilise isiku organi liikme tegevusetus.²¹² Tegevusetust on võimalik rakendada olukorras, kus juhtivtöötajal või organi liikmel oli seadusest, lepingust või põhikirjast tulenev kohustus, kuid ta ei ole selle jaoks midagi teinud.²¹³ Näiteks on kohtupraktikas heidetud juriidilisele isikule ette osaühingu siseselt töötervishoiu ja tööohutuse korraldamatust²¹⁴ ning tolmu ja prahi leviku tõkestamiseks meetmete mittekasutuselevõttu²¹⁵. Samas on õiguskirjanduses arvatud mitteehtsa tegevusetusdelikti korral järelvalvekohustuse rakendumist liialt nõrgaks tulenevalt õiguskindlusest, mistõttu peetakse paremaks järelvalve teostamata jätmise karistamist ehtsa tegevusetusdeliktina.²¹⁶

---

²¹¹ Sootak (viide 56), lk 716 – 717.

²¹² Samas, lk 716.

²¹³ Samas.

²¹⁴ RKKKo 3-1-1-4-06.

²¹⁵ RKKKo 3-1-1-43-08.

²¹⁶ Pikamäe (viide 93), lk 10.

Riigikohtu tõlgenduse kohaselt on juriidilise isiku vastutus võimalik juhul, kus juhtivtöötaja on jätnud täitmata garandikohustuse.²¹⁷ Õiguskirjanduses on näitena toodud olukorra, kus tehase meister saab enda poolt kehvasti seadistatud masina tõttu raske tervisekahjustuse. Sellisel juhul tuleb tuvastada, kas KarS § 14 lg-s 1 sätestatud isik jättis toestamata meistri üle järelevalvet.²¹⁸

Juriidilise isiku tahet mõjutavate isikute järelevalvekohustus tavatöötaja tegude üle peaks olema kriminaalõiguslikult reguleeritud. Järelevalvekohustus tavatöötajate süütegude toimepanemise vältimiseks on ette nähtud ka rahvusvahelisel tasandil Euroopa Ühenduse finantshuvide kaitse konventsiooni 2. protokollis 19.06.1997 või ka Euroopa Nõukogu korrupsiooni karistusõigusliku reguleerimise konventsioonis. Siinkirjutaja arvamuse kohaselt tuleks seadusandjal kaaluda järelevalvekohustuse sätestamist ühinguõiguse tasemel, kehtestades ühingu juhatuse vastutuse ühingu töötajate tegevuse üle selles osas, et vältida ühingu töötajate poolt tööülesannete täitmisel kuritegude toimepanemist. Alternatiivina võiks vastavasisuline säte sisalduda tööõiguse regulatsioonis, mille kohaselt ei vastutaks juriidiline isik tema alluva poolt toimepandud süüteo eest juhul, kui ta on täitnud vastava järelevalvekohustuse.

Tõsiasi on see, et ka vastava regulatsiooni puudumisel on juriidilisel isikul võimalus alati teha omapoolne riskide maandamine, et töötajate tegevusest tulenevalt ei satuks juriidiline isik kriminaalmenetluse subjektiks. Juriidiliste isikute tahet kujundavatel isikutel tuleks panustada näiteks töötajate seas teadlikkuse tõstmisele nende tööd puudutava õigusliku raamistiku osas, nähes töötajatele ette näiteks käitumisjuhised või kohustada töötajaid läbima spetsiaalse väljaõppe. Käesoleva töö autor on arvamusel, et juriidilise isiku juhtorgani liikmetel tuleks lisaks aruteludele juriidilise isiku rahalistest aspektidest ning arenemisvõimalustest monitoorida rohkem ka juriidilise isiku siseprotsesside toimumist, et veenduda nende efektiivsuses ning tegema asjakohaseid muudatusi. Kahtlemata kuuluks võimaliku vaidluse korral järelevalvekohustuse järgimise tõendamise juriidilisele isikule.

---

²¹⁷ RKKKo 3-1-1-104-09.

²¹⁸ E. Elkind, E. Hirsnik, E. Kergandberg, L. Kivi, M. Kruusamäe, M. Mõttus, A. Parmas, P. Pikamäe, J. Sarv, J. Sootak. Valikuliselt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikast õiguse tõlgendamisel ja edasiarendamisel. – *Juridica VIII*, 2009, lk 544.

Justiitsministeeriumis 2011. aastal menetluses olnud karistusseadustiku muutmise eelnõu kohaselt oli plaanis täiendada pädeva esindajaga seotud raamistikku sättega, mis näeb ette juriidilise isiku kriminaalvastutuse välistamise juhul kui juriidiline isik oli enne pädeva esindaja poolt süüteo toimepanemist kasutusele võtnud süüteo toimepanemise ennetamise ja õiguspärase käitumise tagamise meetmed, välja arvatud juhul, kui vaatamata kasutusele võetud meetmete pädeval esindajal oli alust eeldada, et juriidiline isik kiidab tema poolt süüteo toimepanemise heaks. Kahjuks ei ole eelnõu nimetatud meetmete osas küllaltki konkreetne, mistõttu kasvataks taoline muudatus omajagu kohtuvaidluste arvu, kus vaieldakse selliste meetmete sobivuse ja piisavuse üle.

3.4. Teo toime pannud füüsilise isiku tuvastamine

Riigikohtu praktikas on esinenud vaidlusi, kus Riigikohus on tõdenud selliste olukordade võimalikkust, kus ei pea juriidilisele isikule omistatava teo tegelikku toimepanijat tuvastama. Sellisel juhul tekib küsimus, kas juriidilise isiku süüditunnistamine on võimalik juhul, kui füüsilist isikut ei tuvastata või ei mõisteta süüdi.

Üldiselt on Riigikohus kinnitanud juriidilise isiku tugevat sõltuvust tema huvides tegutsenud füüsilise isiku süüteo koosseisu täitmisest.²¹⁹ Samas tõdedes organisatsiooni salajase hääletuse korral võimatust tuvastada konkreetset füüsilist isikut, peaks võimalik olema ka olukord, kus üksnes juriidiline isik tunnistatakse süüdi.²²⁰

Juriidilise isiku tugevat sõltuvust tema huvides tegutsenud füüsilisest isikust saab pidada karistusõigusliku individuaalvastutuse põhimõtte järgimiseks. Tulenevalt sellest põhimõttest tuleb juriidilise isiku vastutusele võtmisel välja selgitada see isik, kes vastutab konkreetse kohustuse täitmisest.²²¹ Juriidilise isiku sisene tööülesannete jaotus või ka selle puudumine on süüteoasja lahendamisel oluliseks faktiliseks asjaoluks, mis tuleb märkida teokirjeldusse ja mida tuleb tõendada asja arutamise käigus.²²² Kindlaks tuleb teha see, kuidas on asjakohased ülesanded jaotatud juhatuse liikmete ning teiste töötajate vahel, sest vastasel korral saaks

---

²¹⁹ RKKKo 3-1-1-9-05.

²²⁰ RKKKo 3-1-1-82-04; RKKKo 3-1-1-137-04.

²²¹ RKKKo 3-1-1-43-08, p 14.

²²² Samas.

tegevusetusdeliktides piirduda üksnes juriidilise isiku juhatuse poolt kohustuste mittetäitmisega.²²³

3.5. Teo toimepanijad

Code Penal'i eeskujul lähtub KarS teost osavõtjate eristamisel diferentsiteooriast ning jaotab §-s 20 teost toimepanijad täideviijaks ning osavõtjaks.²²⁴ Juriidilise isiku kriminaalvastutuse temaatikast tulenevalt on süüteoga seotud kaks isikut – füüsiline isik ning juriidiline isik, kelle jaoks füüsiline isik süüteo toime paneb. Isikute paljususe korral tekib küsimus, milline on nende seos süüteoga ning kuidas seosest tulenevalt on võimalik määratleda neile erinev karistus. Täideviimine ja osavõtt jagunevad omakorda KarS § 21 ja § 22 alusel järgnevateks alaliikideks: üksiktäideviimine, vahendlik täideviimine, kaastäideviimine, kõrvaltäideviimine, kihutamine ning kaasaaitamine.²²⁵

Esmalt on Riigikohus leidnud, et füüsilise isiku ja juriidilise isiku poolt toimepandud teo korral ei saa neist rääkida kui kaastäideviijatest, vaid kuna ühe vastutus on teise vastutuse eelduseks, mistõttu on tegemist kahe eri subjektiga, kes vastutavad eraldi ühe ja sama teo eest.²²⁶ Piltlikult öeldes on Riigikohus toonud välja seose puudumise faktiliselt teo toimepannud füüsilise isiku ning juriidilise isiku vahel.

Kaastäideviimisele on iseloomulik kõikide kaastäideviijate kooskõlastatud tegevus oma ülesande täideviimisel kuriteokoosseisu realiseerimisel.²²⁷ Ka kuriteo toimepanemise organisator on kaastäideviija.²²⁸ Sellest tulenevalt sobiks kaastäideviimise regulatsioon juriidilise isiku kriminaalvastutust puudutavasse temaatikasse juhul, kui tavatöötaja paneb süüteo toime tulenevalt juhtivtöötaja või juriidilise isiku organi liikme poolt antud teo toimepanemise plaanile. Tulenevalt Riigikohtu poolt esitatud tõlgendusest kaastäideviimise kohta, on teo toimepanemise plaani väljatöötanud juhtivtöötaja või juriidilise isiku organi

---

²²³ Samas.

²²⁴ Sootak (viide 56), lk 588.

²²⁵ Samas.

²²⁶ RKKKo 3-1-1-7-04, p 12.

²²⁷ RKKKo 3-1-1-57-09, p 19.2.

²²⁸ Samas.

liige ning teoplaani teostanud tavatöötaja teo toimepanemisel kaastädeviijaks ning juriidiline isik vastutab samuti süüteo täideviimise eest.²²⁹

Juriidilise isiku organi liikme või juhtivtöötaja poolt antud korraldus või heakskiit tavatöötajale süüteo toimepanemisel võiks sobituda ka KarS § 22 lg-st 1 tuleneva kihutaja või kaasaaitaja määratluse alla. Sellisel juhul on korralduse või heakskiidu näol tegemist tavatöötaja kallutamise või tema abistamisega süüteo toimepanemiseks. Paraku pole KarS §-st 23 tulenevalt kihutamist ja kaasaaitamist võimalikuks peetud väärtekaristusõiguses, mistõttu osavõtjatena juriidilist isikut ning füüsilist isikut käsitleda ei saa. Olukorras, kus näiteks juhtivtöötaja annab tavatöötajale korralduse väärteo toimepanemiseks, on juhtivtöötaja käsitletav kui kihutajana, kuid tulenevalt KarS §-le 23 ei vastuta kihutaja toimepandud väärteo eest ning sellest tulenevalt on välistatud ka juriidilise isiku vastutus.

Edaspidi on Riigikohus tõdenud, et lisaks deliktstruktuuri kõigi astmete täitmisele peab juriidilise isiku organi või juhtivtöötaja tegu olema kas vahetult või vahendlikult toime pandud juriidilise isiku huvides.²³⁰ Järjest enam on Riigikohus kaldunud arvamusele, et korralduse või heakskiidu andmisel saab juhtivtöötajast või juriidilise isiku organist süüteo vahendlik tädeviija.²³¹

Korralduse või heakskiidu andmisel tavatöötajale pole tegemist vahetu täideviimisega, sest korralduse või heakskiidu andmisel kuulub juhtivtöötajale või organi liikmele vahendlik positsioon süüteokoosseisu täitmisel – ta valitseb koosseisupärase teo realiseerimist.²³² Vahetuks tädeviijaks sellise lahenduse kohaselt on just tavatöötaja, kes paneb süüteo toime omakäeliselt.²³³ Korralduse või heakskiidu andmisel pole seejuures oluline eristada, kas süütegu on toime pandud aktiivselt käsu andmisega või passiivselt tegevusetusega, st tulenevalt kohustusest oli kohustus tegu ära hoida, kuid seda siiski juhtivtöötaja või juriidilise

---

²²⁹ Sootak (viide 56), lk 709.

²³⁰ RKKKo 3-1-1-70-05.

²³¹ RKKKo 3-1-1-80-06.

²³² P. Randma. Organisatsiooniline teovalitsemine – tädeviija tädeviija taga kontseptsioon teorias ja selle rakendamine praktikas. Väitekiri. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011, lk 114 – 115.

²³³ Samas.

isiku organi liikme poolt ei tehtud, sest tegu omistatakse korralduse või heakskiidu andjale just selles valdkonnas, milles tal on juhtimis-, koordineerimis- ja kontrollivõim.²³⁴

Olukorras, kus tavatöötaja paneb juriidilise isiku organi, organi liikme või pädeva esindaja heakskiidul või korraldusel toime kavandatust teistsuguse koosseisu täitva süüteo, võiks tegemist olla täideviija ekstsessiga. Juhul kui tavatöötajat kihutatakse vargusele, kuid tavatöötaja paneb varguse toime vägivalda kasutades, oleks juriidilise isiku organi, organi liikme või pädeva esindaja vastutus piiratud tema tahtlusega ning tavatöötaja poolt toimepandud tegu hälbib kihutaja poolt kavandatust.²³⁵ Kihutanud isik vastutaks sellisel juhul üksnes varguse eest, tavatöötaja tegelikult toimepandu eest täies ulatuses.

---

²³⁴ Samas, lk 116.

²³⁵ Sootak (viide 56), lk 660.

Kokkuvõte

Õigusajaloolises mõttes on juriidiliste isikute süütegude toimepanemise võimalikuks pidamine ning reguleerimine suhteliselt hiljutine uuendus, mille kujunemine tulenes majanduse ja seeläbi tehingute hoogustumisest, inimeste ettevõtlikkuse kasvust ning vajadusest reguleerida ühise eesmärgi nimel tegutsevate isikute omavahelisi suhteid ning nende tegevuse tagajärgi. Kahjuks pole tänapäevaks välja kujunenud ühtset valdavalt nägemust juriidilise isiku karistatavusest, mistõttu lahknevad siinkohal riikide regulatsioonid.

Eestis sai juriidiliste isikute vastutusele võtmine süütegude eest võimalikuks alates 01.09.2002 jõustunud karistusseadustikust, mis oli märkimisväärne muudatus seetõttu, et varasemalt kehtinud kriminaalkoodeksi kohaselt olid kuriteo subjektideks üksnes füüsilised isikud. Juriidiliste isikute kui fiktiivsete konstruktsioonide tunnustamine kuriteo subjektidena on palju tööd andnud kohtutele, kes karistusseadustiku vastuvõtmise järgselt puutusid sagedasti kokku juriidiliste isikute suhtes kriminaalvastutuse kohaldamise võimalikkuse küsimustega.

Täna seegi ligi 12 aastat Eesti õiguses eksisteerinud juriidilise isiku kriminaalvastutuse osas seadis käesoleva töö autor töö eesmärgiks hinnata Eesti argumente regulatsiooni efektiivsusele, kujundades seeläbi välja valitsev arvamus ning analüüsida võimalikke tulevikuperspektiive regulatsiooni edasise arengu kohta. Hinnangu kujunemise jaoks selgitati esmalt regulatsioonis kehtivaid põhimõtteid ning väljakujunenud praktikat, seejärel peatuti Eesti jaoks siduvate rahvusvaheliste aktide ettekirjutustel ning lõpuks kõige eeltoodu põhjal selgunud probleemidel juriidilise isiku kriminaalvastutusega seonduvas normistikus.

01.09.2002 jõustunud karistusseadustik lähtus juriidilise isiku kriminaalvastutuse osas Prantsusmaa *Code Penal*'i eeskujust, sätestades KarS § 14 lg-s 1 isikud, kelle poolt ja juriidilise isiku huvides toime pandud süüteo korral on juriidilise isiku kriminaalvastutusele võtmine võimalik. Pärast muudatuse jõustumist alustasid Eesti kohtud regulatsiooni põhimõtete väljakujundamisega, millest kahe suhtes on esinenud enim eksimusi. Riigikohus on korduvalt tõdenud, et juriidilise isiku suhtes kriminaalvastutuse kohaldamiseks tuleb kindlasti välja selgitada see konkreetne isik, kelle poolt toime pandud süüteo korral on juriidilise isiku vastutus võimalik ning selle isiku teo vastavus deliktstruktuuri kõigile astmetele. Kahetsusväärset on palju esinenud õigusvaidlusi, kus pole hinnatud näiteks süüteo

toimepanemist juriidilise isiku huvides või kindlas tehtud isikut, kes on konkreetse süüteo juriidilise isiku huvides toime pannud.

Eesti regulatsiooni osas võib täheldada kahte suuremat muudatust – esimese muudatusena ajendatuna rahvusvahelistest nõuetest laienes KarS § 14 lg-s 1 sätestatud isikute ring, lisandusid juriidilise isiku organi liige ning pädev esindaja. Kuivõrd organi liikme osas küsimusi ei teki, siis pädev esindaja on mõnevõrra kõmulisem, sest pädeva esindaja osas puudub seadusandja poolne piiritletud definitsioon ning on paraku ka kohtupraktika selles osas vaikiv olnud. Definitsiooni osas on arvamusi väljendatud üksnes õiguskirjanduses, kuid praktika puudumise tõttu pole võimalik sisustada pädeva esindaja tegelikku sisu.

Lisaks on Riigikohus KarS § 14 lg-s 1 sätestatud isikute ringi laiendanud tavatöötajani tulenevalt sellest, et praktikas on igati võimalik olukord, kus juriidilise isiku huvides paneb süüteo toime mitte tema tegevust igapäevaselt suunav isik, vaid tulenevalt töökorralduse iseloomust ka tavatöötaja. Samas tuleb sel juhul tuvastada, kas tavatöötaja tegutses KarS § 14 lg-s 1 nimetatud isiku heakskiidul või korraldusel, sest vastava heakskiidu või korralduse puudumine ei too kaasa juriidilise isiku suhtes kriminaalvastutuse kohaldamist.

Teise muudatusena, mis ootab juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooni veel ees, on 2011. aastal alustatud karistusõiguse revisjoni käigus planeeritavad muudatused juriidilise isiku poolt toimepandavate süütegude arvu laienemise kohta. Siinkohal on märgata juriidilise isiku kriminaalvastutuses kehtivast spetsiaalsuspõhimõttest universaalsuspõhimõtte poole, kuivõrd juriidilise isiku kriminaalvastutusele võtmist peetakse võimalikuks juba selliste süütegude eest, mille esinemine reaalses elus on ebatõenäoline. Paraku on siinkohal tegemist soovi ja vajadusega vastata rahvusvahelisest õigusest tulenevatele ettekirjutustele, mis ise on aga aina hoogustumas.

Arvestades, et juriidilise isiku poolt on võimalik senisest enamate süütegude toimepanemine, mis varasemalt on võimalik ainult füüsiliste isikute poolt olnud, samuti arvestades asjaolu, et juriidiliste isikute mõjuvõimsus füüsiliste isikutega võrreldes on aina märkimisväärsem ning rahvusvahelisel tasandil püütakse senisest aktiivsemalt juriidiliste isikute poolt mõjuvõimu kuritarvitamist reguleerida, võib märgata juriidilise isiku võrdsustumist seaduse ees füüsilise isiku kõrval. Kahtlemata juriidiline isik jääb üksnes fiktiivseks isikuks, kuid üha rohkemate

õiguste ja kohustuste andmisel juriidilistele isikutele on nende positsioon võrdseks füüsiliste isikutega seadusandja ees.

Hoolimata reguleeritavuse kasvust ning vastutusele võtmise võimalikkuse suurenemisest, kätkeb juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsioon endas mitmeid aspekte, mille osas püüab käesoleva töö autor seadusandja tähelepanu pöörata.

Kehtiva regulatsiooni kohaselt on ei ole juriidiliste isikute kriminaalvastutus käsitletav kohustusena, mis juriidilise isiku jagunemisel õigusjärglasele üle läheks. Tänu sellele on juriidilistel isikutel võimalik jagunemise teel vältida nende suhtes rakendatud kriminaalvastutust ning seda on praktikas ka ära kasutatud. Siinkohal on tegemist seaduselüngaga, mistõttu tuleb seadusandjal reageerida võimalikult kiiresti näiteks tsiviilõiguse eeskujul kriminaalõigusesse tõkendite võimaldamisega kriminaalmenetluses, keelates menetlussubjekti jagunemise kriminaalmenetluse ajaks.

Lisaks on puudulik regulatsioon seonduvalt KarS § 14 lg-s 1 nimetatud isikute poolt järelevalvekohustuse rakendamise osas, kuigi mitme rahvusvaheliste kriteeriumite osas on järelevalvekohustuse nõuetekohane järgimine juriidilise isiku kriminaalvastutusest välistamise võimaluseks. Hetkel pole järelevalvekohustuse abil vastutusest vabanemist sätestatud, kuid seadusandjal tuleks kaaluda tsiviilõiguslikult vastava kohustuse sätestamist, et välistada olukorda, kus juriidiline isik on teinud kõik endast oleneva (andnud piisavaid juhiseid, taganud väljaõppe jne), kuid süütegu pannakse siiski toime ning süüteo osas on võimalik tuvastada ka juriidilise isiku huvides tegutsemine.

Just järelevalvekohustuse puudumine Eesti seadusandlusest kui juriidilise isiku kriminaalvastutusest vabanemise võimalusena on asjaoluks, mille poolest pole Eesti regulatsiooni rahvusvahelisest aktidest tulenevate kriteeriumitega kooskõlas. Küll aga on tulevikus ees oodata palju muutusi ja täiendusi juriidiliste isikute poolt toimepandavate süütegude hulka, kuivõrd Euroopa Liit aina aktiivsemalt kasutamas temale Lissaboni lepingust tulenevat volitust liidusisese karistusõiguse reguleerimisel.

Vastandlikke arvamusi tekitab ka karistusõiguse revisjoni käigus planeeritav sundlõpetamise ärakaotamine kriminaalmenetluses kui juriidilise isiku ühe karistuse liigina. Hoolimata asjaolust, et tegemist on vähekasutatava karistusega, toob sundlõpetamise ärakaotamine kaasa menetluse venimise, sest sundlõpetamiseks tuleb alustada tsiviilkohtumenetlus. Kuigi

sundlõpetamisel puudub karistuse iseloom, sest sundlõpetatud juriidilise isiku taga seisvatel füüsilistel isikutel on võimalik uus juriidiline samadel eesmärkidel uuesti luua, ei ole sundlõpetamise ärakaotamine karistusõigusliku sanktsioonina põhjendatud. Sundlõpetamisega koos on võimalik kohaldada rahalist karistust ning ka füüsiliste isikute suhtes ettevõtluskeeldu, mis mõnevõrra tagab selle, et pärast sundlõpetamist asutakse kohe uut sarnast juriidilist isikut looma.

Eesti seadusandja ja õiguspraktika on küll veendunud juriidiliste isikute kriminaalvastutuse rakendamise vajalikkuses ning võimalikkuses, kuid regulatsiooni rakendamine kätkeb endas endiselt murekohti, mida süütegusid toime pannud juriidilistel isikutel on õnnestunud oskuslikult ära kasutada. Samas on kahetsusväärne see, et kohtupraktikat on 12 aasta järel endiselt vähe, palju on leidnud lahenduse kokkuleppemenetluses ning osaliselt on kehtiv regulatsioon jäänud ka praktikata, mistõttu võib ka tulevikus oodata hetkel märkamatute murekohtade esilekerkimist. Murekohtadeta või mitte, tuleb tõdeda, et tänu juriidilise isiku kriminaalvastutuse regulatsiooni vastuvõtmisele ning juurdumisele Eesti õiguskorras on tehtud tähelepanuväärne samm juriidiliste isikute poolse mõjuvõimu ärakasutamise takistamiseks.

Summary

Criminal liability of legal persons and the problems of certification

The prosecution of legal persons has been considered possible since ancient times when a person's right to converge under communities of people for commercial, charitable or religious purposes was acknowledged. However, people have never agreed on the criminal prosecution of legal persons and the possibility of it.

Without reaching an agreement on the question of criminal liability of legal persons, the views of different countries have divided into three: Firstly, countries who at the example of the Code Penal of France have provided a regulation of criminal liability in their national legislation; secondly, countries who have precluded the possibility of criminal liability of legal persons but have regulated the liability by rules of administrative or misdemeanour procedures, this includes countries like Germany; and thirdly, countries who do not consider the criminal prosecution of legal persons at all possible, such as Greece.

The aim of this thesis is to assess the functioning of the system of criminal liability of legal persons, which has been in the Estonian legal system for around 12 years, and analyse possible future perspectives. The author's initial estimate is that this should be enough time to have accumulated enough judicial practice in order to assess the efficiency of the regulation.

In Estonia, the criminal prosecution of legal persons is possible since the Penal Code, which took effect on September 1, 2002 and was based on the provisions of the French Code Penal. The history of the criminal liability of legal persons that is valid in the current penal power of Estonia and its principles are discussed in the first chapter of this thesis.

Courts, which have repeatedly provided and explained the code on criminal prosecution of legal persons, have had a central role in the development of the criminal liability of legal persons. One of the main fundamental principles is the conformity at all degrees to the structure of the offence that is committed by a natural person acting in the interests of a legal person. This is a mandatory requirement for the criminal prosecution of legal persons. On a number of occasions, bodies conducting extra-judicial proceedings have failed to identify the person who has committed an offence in the interests of a legal person; therefore a regrettably large number of legal persons have escaped potential criminal responsibility.

Criminal liability of legal persons can be brought about by its body, a member thereof, its senior official or competent representative who has committed an offence in the interests of the legal person. When the identification of a member or a manager of the body should not be complicated, there is difficulty with the definition and the specification of ‘competent representative’ as there is lack of judicial practice and also the text of the Act is brief.

‘Competent representative’ was added to the regulation of the criminal liability of legal persons in 2008 pursuant to international requirements, primarily to the OECD assessment report with regard to the conformity of Estonian laws to the OECD convention. Judicial practice is almost non-existent on providing a definition for ‘competent representative’, thus it is not possible to give a case-based legal definition.

The Supreme Court of Estonia has added employees to the list of persons provided in subsection 14 (1) of the Penal Code. In this case, if the employee commits an offence and for it to bear criminal liability for the legal person, the employee must have the consent or clearance of the person provided in subsection 14 (1) of the Penal Code when committing the offence. The third chapter of this thesis includes the analysis of the relationship between an employee, persons provided in subsection 14 (1) of the Penal Code and legal persons when committing an offence.

The second chapter discusses legislation regarding Estonia that has been developed by key international organisations and that the Estonian legislation has to be in accordance with or by which the legislator must be guided by when developing regulations. Although by international law countries have the right to choose to impose criminal liability of legal persons or regulate the responsibility in administrative or misdemeanour procedures, it has become noticeable that imposing criminal liability is more favoured. International legislation is mainly divided into two categories: The first, lay down the minimum requirements for the prosecution of legal persons; the second, are more area-specific and require providing a more specific basis of liability. Throughout, international legislation provides release from liability for legal persons if the legal person has done enough supervising of the person acting in his or her interests.

It is the lack of a supervising obligation that can be considered a factor in the Estonian regulation because of which the Estonian regulation is not consistent with the international

requirements. In addition to other problems concerning criminal liability of legal persons, the third chapter of this thesis discusses the necessity of a supervising obligation and the possibility of it in Estonia. In the opinion of the author, the release from liability for legal persons in the case of an appropriate level of supervision is justified and the Estonian legislator should consider including such obligation, for example, in the regulation of labour law.

In addition to the supervising obligation and the possibility of criminal liability of legal persons in case of an offence committed by an employee, the third chapter discusses a legal loophole that occurs in a situation where a legal person is divided during a criminal procedure and therefore is freed from responsibility as in the opinion of the Supreme Court of Estonia in the sense of the Commercial Code a criminal punishment is not an “obligation” that in the division of a legal person is transferred to a new legal person. Here, they have submitted a proposal to the legislator under which the regulation of criminal procedure should be supplemented with a prevented measure from the civil proceeding, banning the division of the person subject to proceedings in a criminal procedure.

In accordance with the draft amending the Penal Code, which was prepared during the revision of the penal power that was carried out on initiative of the Ministry of Justice, the range of offences, which are considered possible to be committed by a legal person, including manslaughter, is extended. It also excludes the compulsory dissolution of a legal person in a criminal procedure and the principle punishment of a legal person shall only be a pecuniary punishment. In the author’s opinion the abolition of compulsory dissolution is not justified and can only lead to undue lengthening of the procedure. During the increase of the number of offences committed by a legal person, alienation from the former principle of speciality to the principle of universality is noticeable and a more equal role for a legal person before the law alongside natural persons.

The understanding of a legal person as a fictitious structure has evolved in the course of time and keeps changing. International law, which plays a significant role in this context, is more focused on keeping legal persons’ abuse of power under control.

The author of this thesis acknowledges that while judicial practice has failed to develop basic principles for the regulation of criminal liability of legal persons, the existing practice is

woefully small. Due to the desire to respond to international requirements there are a number of loopholes that undoubtedly require more attention from the legislature. As legal persons are powerful and they have large financial resources at their disposal, the supplementation of the regulation should be considered immediately.

Kasutatud materjalide loetelu

Kasutatud kirjandus

1. A. v Kalmthout. Ekspertarvamus Eesti karistusseadustiku üldosa seaduse eelnõu kohta. – *Juridica III*, 1998, lk 129 – 132.
2. B. F. Deutch. Ancient Roman Law and Modern Canon Law. *The Jurist*, Volume 28, Issue 4 (1968), pp. 449 – 469.
3. C. Change. Corporate Liability in Europe. Clifford Chance LLP January 2012. – Available:
http://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/PDFs/Corporate_Liability_in_Europe.pdf (05.04.2014).
4. C. Wells. *Corporations and Criminal Responsibility*. Second Edition. Oxford University Press: 2005.
5. E. Elkind, E. Hirsnik, E. Kergandberg, L. Kivi, M. Kruusamäe, M. Mõttus, A. Parmas, P. Pikamäe, J. Sarv, J. Sootak. Valikuliselt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikast õiguse tõlgendamisel ja edasiarendamisel. – *Juridica VIII*, 2009, lk 540 – 554.
6. E. Elkind, J. Sootak. Juriidilise isiku vastutus: uued arengusuunad Eesti kohtupraktikas. – *Juridica X*, 2005, lk 671 – 681.
7. E. J. Husabo. A. Strandbakken. *Harmonization of Criminal Law in Europe*. Oxford: Intersentia 2005.
8. E. Kergandberg, P. Pikamäe. *Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura 2012.
9. Eesti Kaubandus – Tööstuskoja ja Eesti Töoandjate Keskliidu arvamus, 15.01.2014 nr 25. – Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&> (07.04.2014).
10. Eesti keele seletav sõnaraamat. Veebiversioon. – Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.eki.ee/dict/ekss/> (04.04.2014).
11. Estonia: Phase 1. Review of implementation of the convention and 1997 revised recommendation. – Available:
<http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=21368/EESTI+I+ringi+aruanne110406.pdf> (31.03.2014).

12. Estonia: Phase 2. Follow-up report on the implementation of the Phase 2 recommendations. – Available: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=53249/OECD+2+follow+up.pdf> (05.04.2014).
13. Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv siseringitehingute ja turuga manipuleerimise korral kohaldatavate kriminaalkaristuste kohta. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0654:FIN:ET:HTML> (01.04.2014).
14. Euroopa Komisjoni ettepanek Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivile, milles käsitletakse liidu finantshuve kahjustava pettuse vastast võitlust kriminaalõiguse abil. Brüssel, 11.7.2012, COM (2012) 363 final, artikkel 9. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/pif-report/pif_proposal_et.pdf (06.04.2014).
15. FAFT IX Special Recommendations. October 2001. – Available: http://www.fi.ee/public/aml/FATF_Standards_-_IX_Special_Recommendations_and_IN_rc.pdf (04.04.2014).
16. Financial Action Task Force on Money Laundering. The Forty Recommendations. 20 June 2003. – Available: http://www.fi.ee/public/aml/FATF_new_40_Rec_june_2003.pdf (04.04.2014).
17. Fourth Evaluation Round. Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. Evaluation report Estonia. Adopted by GRECO at its 58th Plenary Meeting (Strasbourg, 3 – 7 December 2012). – Available: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57803/Greco+Eval+IV+Rep+%282012%29+5E+Final+Estonia.pdf> (03.03.2014).
18. G. O. W. Mueller. Mens Rea and the Corporation. A study of the model Penal Code position on Corporate Criminal Liability. University of Pittsburgh Law Review. Volume 19 (1957 – 1958), pp. 21 – 51.
19. H. J. Hirsch. Juriidiliste isikute kriminaalvastutusest. – Juridica I, 1996, lk 17 – 24.
20. I. Rebane (koost). Eesti NSV kriminaalkoodeks. Kommenteeritud väljaanne. I. Tallinn: Eesti Raamat 1980.
21. International Standards on Combating Money Laundering and The Financing of Terrorism & Proliferation. The FATF Recommendations. February 2012. – Available:

- http://www.fi.ee/public/aml/FATF_Recommendations_approved_February_2012_reprint_May_2012_web_version.pdf (04.04.2014).
22. J. Pradel. Juriidilise isiku vastutus. Tähelepanekuid Euroopa riikide seadusandluse kohta. – *Juridica VIII*, 1999, lk 370 – 375.
  23. J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. trükk. Tallinn: Juura, 2009.
  24. J. Sootak. Kaks aastat karistusseadustikku – uus õigus ja uued probleemid? – *Juridica I*, 2005, lk 35 – 44.
  25. J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010.
  26. J. Sootak. Kuriteomõiste ja õigusriiklik kriminaalõigus. Kolme-elementilisest kuriteomõistest karistusseadustiku üldosa eelnõus. – *Juridica I*, 1998, lk 23 - 27.
  27. K. Ikkonen. Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste. – *Juridica III*, 2005, lk 187 – 199.
  28. K. Ikkonen. Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste. – *Juridica III*, 2005, lk 187 – 199.
  29. K. Rosin. Euroopa Liidu roll karistusõiguse kehtestamisel. Magistritöö. Tartu, 2011.
  30. Karistusseadustiku eelnõu 119 SE I. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=991610003 (23.03.2014).
  31. Karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 239 SE III. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=280047&u=20140311110253> (11.03.2014).
  32. Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse 554 SE seletuskiri. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&> (03.03.2014).
  33. Kolmas hindamisvoor. Lisa teisele vastavusaruandele Eesti kohta. „Inkrimineerimised (ETS 173 ja 191, GPC 2)“, „Erakondade rahastamise läbipaistvus“. Vastuvõtmiseks GRECO 61. plenaaristungil (Strasbourg, 14. – 18. oktoober 2013). – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59063/Eestikeelne+aruanne.pdf> (03.03.2014).
  34. Legislative guide for the implementation of the United Nations Convention against Corruption. Second revised edition. United Nations: New York 2012. – Available:

- http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/LegislativeGuide/UNCA_C_Legislative_Guide_E.pdf (15.03.2014).
35. Leigh, L. H., The Criminal liability of corporations and other groups: a comparative view. *Michigan Law Review*, Volume 80, No 7. jun 1982, pp. 1508 – 1528 (viidatud: Huss. University of Messina ed. 1981. *La Responsabilité pénale des personnes morales*, p. 351).
36. M. Catargiu. The Origins of Criminal Liability of Legal Persons – A Comparative Perspective. *International Journal of Juridical Sciences*, No. 3 (2013). – Available: <http://univagora.ro/jour/index.php/aijs/article/viewFile/695/145> (04.04.2014).
37. M. Donaldson, R. Watters. 'Corporate Culture' as a basis for the Criminal Liability of Corporations. Prepared by Allens Arthur Robinson for the United Nations Special Representative of the Secretary-General on Human Rights and Business. February 2008. – Available: <http://198.170.85.29/Allens-Arthur-Robinson-Corporate-Culture-paper-for-Ruggie-Feb-2008.pdf> (23.02.2014).
38. M. Ernits, P. Pikamäe, E. Samson, J. Sootak. *Karistusseadustiku üldosa eelnõu: eelnõu lähtealused ja põhjendus*. Tallinn: Juura, 1999.
39. M. Vahing. *Juriidilise isiku kriminaalvastutus*. Magistritöö. Tartu, 2009.
40. P. Pikamäe. Kes on juriidilise isiku pädev esindaja karistusseadustiku § 14 mõttes? – *Juridica I*, 2010, lk 3 – 10.
41. P. Randma. *Organisatsiooniline teovalitsemine – täideviija täideviija taga kontseptsioon teoorias ja selle rakendamine praktikas*. Väitekirj. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011.
42. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. *Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura 2010.
43. P. Varuli ja M. Varuski ettepanekud karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule (554 SE). – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=78433b29-8b2f-4281-a582-0efb9631e2ad&> (07.04.2014).
44. R. Narits (koost). *Õiguse entsüklopeedia*. Tallinn: Juura, 2004.
45. R. Rask, M. Kairjak. *Kriminaalvastutus juriidilise isiku jagunemisel. Nullum ius sine scientia*. J. Sootaki juubelikogumik, lk 15. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.varul.com/files/Kriminaalvastutus%20juriidilise%20isiku%20jagunemisel%20RR%20MK.pdf> (01.02.2014).

46. R. Tabb, J. Grundfest. Alternatives to LIBOR. *Capital Markets Law Journal*, Vol. 8, No. 3, pp. 229 – 260. – Available: <http://cmlj.oxfordjournals.org/content/8/3/229.full.pdf+html> (15.04.2014).
47. S. A. Schane. The Corporation is a person: The language of a legal fiction. *Tulane Law Review*, Volume 61, Issue 3 (1986 – 1987), pp. 563 – 610.
48. Second Evaluation Round. Addendum to the Compliance Report on Estonia. Adopted by GRECO at its 40th Plenary Meeting (Strasbourg, 1 – 5 December 2008) – Available: http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=39732/Greco+RC-II+_2006_+Final+Addendum+Estonia+PUBLIC.pdf (01.03.2014).
49. Second Evaluation Round. Evaluation Report on Estonia. Adopted by GRECO at its 19th Plenary Meeting (Strasbourg, 28 June – 2 July 2004) – Available: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=6183/Greco+Eval+II+RepPUBLIC.pdf> (01.03.2014).
50. Third Evaluation Round. Evaluation Report on Estonia Incriminations (ETS 173 and 191, GPC 2) (Theme I). Adopted by GRECO at its 37th Plenary Meeting (Strasbourg, 31 March – 4 April 2008). – Available: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=35330/Incriminations.pdf> (01.03.2014).
51. Third Evaluation Round. Evaluation Report on Estonia Transparency of Party Funding (Theme II). Adopted by GRECO at its 37th Plenary Meeting (Strasbourg, 31 March – 4 April 2008). – Available: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=35328/Political+parties.pdf> (01.03.2014).
52. U. Lõhmus. *Ne bis in idem* põhimõte. Euroopa Inimõiguste Kohtu 10. veebruari 2009. a otsus asjas *Sergey Zolotukhin vs. Venemaa*. – *Juridica III*, 2009, lk 143 – 147.
53. Vabariigi Valitsuse korruptsioonivastase strateegia 2008 – 2012: 2009: aasta täitmise aruanne. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=49772/VVistungilt180310.pdf> (05.04.2014).
54. Working Group on Bribery in International Business Transactions. Schedule for Phase 3 Evaluations. – Available: http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/anti-briberyconvention/RevisedPhase3Schedule_ENdoc (01.05.2014).

Kasutatud kohtupraktika

55. EK 21.09.1989, C 68/88, *Commission of the European Communities vs. Hellenic Republic*.
56. EK 15.05.2012, C-79/11, *Giovanardi and Others*, kohtujurist E. Sharpston ettepanek.
57. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 08.02.2000 otsus nr 3-1-1-19-00.
58. Riigikohtu halduskolleegiumi 06.06.2000 määrus nr 3-3-1-25-00.
59. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 05.06.2001 otsus nr 3-1-1-63-01.
60. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 17.04.2003 otsus nr 3-1-3-6-03.
61. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 08.10.2003 otsus nr 3-1-1-108-03.
62. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 16.10.2003 otsus nr 3-1-1-100-03.
63. Riigikohtu põhiseadusliku järelevalve kolleegiumi 25.11.2003 otsus nr 3-4-1-9-03.
64. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 23.03.2004 otsus nr 3-1-1-7-04.
65. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 28.09.2004 otsus nr 3-1-1-82-04.
66. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 19.10.2004 otsus nr 3-1-1-70-04.
67. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 14.01.2005 otsus nr 3-1-1-131-04.
68. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 23.03.2005 otsus nr 3-1-1-9-05.
69. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 15.04.2005 otsus nr 3-1-1-22-05.
70. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 06.05.2005 otsus nr 3-1-1-137-04.
71. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 09.09.2005 otsus nr 3-1-1-64-05.
72. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 09.09.2005 otsus nr 3-1-1-70-05.
73. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 10.02.2006 otsus nr 3-1-1-145-05.
74. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 27.03.2006 otsus nr 3-1-1-4-06.
75. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 15.05.2006 otsus nr 3-1-1-13-06.
76. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 06.10.2006 otsus nr 3-1-1-80-06.
77. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 07.05.2007 otsus nr 3-1-1-19-07.
78. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 12.11.2007 otsus nr 3-1-1-67-07.
79. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 07.12.2007 otsus nr 3-1-1-84-07.
80. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 09.04.2008 otsus nr 3-1-1-9-08.
81. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 16.06.2008 otsus nr 3-1-1-38-08.
82. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 26.09.2008 otsus nr 3-1-1-43-08.
83. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 20.10.2008 otsus nr 3-1-1-52-08.
84. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 31.10.2008 otsus nr 3-1-1-57-08.

85. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 24.09.2009 otsus nr 3-1-1-67-09.
86. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 04.01.2010 otsus nr 3-1-1-104-09.
87. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 18.01.2010 otsus nr 3-1-1-57-09.
88. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 07.05.2010 otsus nr 3-1-1-32-10.
89. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 12.05.2011 otsus nr 3-1-1-30-11.
90. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 28.03.2012 otsus nr 3-1-1-21-12.
91. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 02.10.2012 otsus nr 3-1-1-88-12.
92. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 05.10.2012 otsus nr 3-1-1-66-12.
93. Riigikohtu halduskolleegiumi 28.11.2012 otsus nr 3-3-1-45-12.
94. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 25.10.2013 otsus nr 3-1-1-84-13.
95. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 26.11.2013 otsus nr 3-1-1-88-13.
96. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 20.01.2014 otsus nr 3-1-1-133-13.
97. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 25.02.2014 otsus nr 3-1-1-10-14.
98. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 03.03.2014 otsus nr 3-1-1-100-13.
99. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 25.03.2014 määrus nr 3-1-1-15-14.
100. Tallinna Ringkonnakohtu 07.04.2011 otsus kriminaalasjas nr 1-10-13609.
101. Tallinna Ringkonnakohtu 21.09.2011 otsus kriminaalasjas nr 1-10-17108.
102. Tallinna Ringkonnakohtu 05.10.2011 otsus kriminaalasjas nr 1-10-8860.
103. Pärnu Maakohtu 18.01.2012 otsus kriminaalasjas nr 1-10-13638.
104. Harju Maakohtu 06.08.2012 otsus kriminaalasjas nr 1-12-7180.
105. Tartu Ringkonnakohtu 26.03.2013 otsus kriminaalasjas nr 1-12-9001.
106. Pärnu Maakohtu 10.04.2013 otsus kriminaalasjas nr 1-10-16795/57.
107. Tallinna Ringkonnakohtu 14.05.2013 otsus kriminaalasjas nr 1-12-6369/40.
108. Harju Maakohtu 24.09.2013 määrus kriminaalasjas nr 1-12-2554.
109. Viru Maakohtu 16.09.2013 otsus väärteoasjas nr 4-13-4159.
110. Viru Maakohtu 25.09.2013 otsus väärteoasjas nr 4-13-536.
111. Harju Maakohtu 01.10.2013 otsus väärteoasjas nr 4-13-4065/6.
112. Harju Maakohtu 02.10.2013 otsus väärteoasjas nr 4-13-3796/13.
113. Viru Maakohtu 10.10.2013 määrus kriminaalasjas nr 1-10-10250.

Kasutatud õigusaktid

114. Act No. 418/2011 Coll., Corporate Criminal Liability Act. – Available: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=75794&fulltext=&nr=418~2F2011&part=&name=&rpp=50#local-content> (04.05.2014).
115. Arvutikuritegevusvastane konventsioon. – RT II 2003, 9, 32.
116. Code penal. – Available: http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_penal_textan.htm (04.05.2014).
117. Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act. – Available: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/19/pdfs/ukpga_20070019_en.pdf (14.04.2014).
118. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
119. Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. – ELTL 2010/C 83/91, 30.03.2010.
120. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13.12.2011 direktiiv 2011/92/EL, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK. – ELT L 335, lk 1 – 14, 17.12.2011.
121. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 28.01.2003 direktiiv 2003/6/EÜ, siseringitehingute ja turuga manipuleerimise (turu kuritarvitamise) kohta. – ELT L 96, 12.4.2003, lk 16.
122. Euroopa Ühenduste finantshuvide kaitse konventsiooni teine protokoll. – RT II 2005, 1, 1.
123. Gesetz über Ordnungswidrigkeiten. – Available: http://www.gesetze-im-internet.de/owig_1968/.
124. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 26.02.2014, 7.
125. Karistusseadustik. – RT I 2008, 33, 200.
126. Karistusseadustiku eelnõu 119 SE I. – Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=991610003 (23.03.2014).
127. Korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsioon. – RT II 2001, 28, 140.
128. Korruptsiooni tsiviilõiguslike aspektide konventsioon. – RT II 2000, 27, 164.
129. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 26.02.2014, 8.
130. Lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja –pornograafikat käsitlev fakultatiivprotokoll. – RT II 2004, 23, 94.

131. Nõukogu 25.10.2004 raamotsus 2004/757/SK, millega kehtestatakse miinimumeeskirjad ebaseadusliku uimastiäri kuriteokoosseisu ja karistuse kohta. – ELT L 335/8, 11.11.2004.
132. Nõukogu 28.11.2008 raamotsus 2008/913/JSK, teatud rassismi ja ksenofoobia vormide ja ilmingute vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse vahenditega. – ELT L 328/55 06.12.2008.
133. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon. – RT II 2003, 1, 1.
134. Rahvusvahelistes äritehingutes välisriigi ametiisikutele altkäemaksu andmise vastu võitlemise konventsioon. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.korruptsioon.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=6450/OECD+konventsioon+eesti++keeles.pdf> (22.03.2014).
135. Terrorismi ennetamise Euroopa Nõukogu konventsioon. – RT II, 20.03.2009, 10, 24.
136. Terrorismi rahastamise tõkestamise rahvusvaheline konventsioon. – RT II 2002, 12, 45.
137. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 13.03.2014, 103.
138. Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 13.03.2014, 100.
139. Väärteomenetluse seadustik. – RT I 2002, 50, 313 ... RT I, 14.02.2014, 5.
140. Äriseadustik. - RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 21.03.2014, 21.
141. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni korrupsioonivastane konventsioon. – RT II 2010, 4, 10.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Irmen Noormaa**

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Juriidilise isiku kriminaalvastutus ja tõendamisprobleemid

mille juhendaja on prof **Jaan Ginter**,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **05.05.2014.**